

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Katedra za hrvatski standardni jezik
Zagreb, rujan 2018.

**PRIMJENA TEORIJE KONCEPTUALNE INTEGRACIJE NA
ILUSTRIRANE STOPLJENICE**

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS bodova

Mentor:

Prof. dr. sc. Zrinka Jelaska

Student:

Kristina Gudlin

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Građa i metodologija	1
1.2. Ustroj rada	2
1.3. Ciljevi	2
2. Teorijski temelji rada	3
2.1. Teorija konceptualne metafore	3
2.1.1. Kritika teorije konceptualne metafore	6
2.2. Teorija konceptualne integracije	8
2.2.1. Tipovi integracijskih mreža	12
2.2.3. Kritika teorije konceptualne integracije.....	17
2.3. Odnos teorije konceptualne metafore i teorije konceptualne integracije	18
3. Analiza	20
3.1. Konceptualne stopljenice.....	21
3.1.1. Zrcalne mreže.....	22
3.1.2. Dvookvirne mreže.....	24
3.2. Leksičke stopljenice	34
4. Zaključak.....	42
5. Literatura	43
6. Prilog	47
Sažetak	50
Abstract	51

1. Uvod

U ovomu radu govori se o stopljenicama iz perspektive teorije konceptualne integracije. Konceptualna integracija ili stapanje osnovni je umni sklop koji, u usporedbi s konceptualnom metaforom, svojim ustrojem, dinamičnošću i funkcionalnim pristupom nudi mogućnost opisivanja šire jezične stvarnosti i jezičnih inovacija, kakve su primjerice stopljenice. Stopljenice su relativno nova i neistražena jezična pojava – nastaju rječogradnim postupkom stapanja koji u posljednje vrijeme postaje sve učestaliji način tvorbe novih riječi.

1.1. Građa i metodologija

Za potrebe ovoga rada sastavljena je građa od trinaest stopljenica izdvojenih iz Hrvatskoga rječnika stopljenica (Marković i dr. 2016). Kako bi građa bila što jezgrovitija, odabrane su stopljenice nastale uz fotomontaže hrvatskoga satiričara Gorana Jokića, poznatoga pod pseudonimom Ja Zmaj. Nekoliko je razloga tomu: (1) iza svake stopljenice i fotomontaže stoji jedan te isti autor, (2) svaka je stopljenica bez iznimke popraćena fotomontažom, neverbalnim dijelom koji se pokazao iznimno bitnim za ukupno shvaćanje pojedinih stopljenica, (3) stopljenice su raznovrsne jer Ja Zmaj stvara stopljenice koje se stapaju na leksičkoj i konceptualnoj razini te u više tipova integracijskih mreža i stopljenica koje se stapaju samo na leksičkoj razini. Iako Ja Zmaj još aktivno djeluje i objavljuje fotomontaže sa stopljenicama, bitno je napomenuti da su u ovaj rad uključene stopljenice objavljene samo do 15. studenoga 2016., odnosno do objave Rječnika. Izdvojene se stopljenice s popratnim tekstom i izvorima nalaze na kraju ovoga rada u prilogu. U (1) samo su popisane:

- (1) *Bairot, Karamarkov, Kitanic, Ksenobi, Marxovina, Mentallica, Poress, Porezman, Promil-un, Sheksbeer, stockholmski, Vljader, zampiti*

Prikupljene su se stopljenice podijelile u dvije skupine: (1) konceptualne stopljenice – stopljenice nastale stapanjem na leksičkoj i konceptualnoj razini i (2) leksičke stopljenice (engl. *puns*) – stopljenice nastale stapanjem na leksičkoj razini. Tijekom analize stopljenica, naročito iz prve skupine, u obzir su uzete fotomontaže, neverbalni dijelovi koji su se unatoč tomu u nekim primjerima pokazali ključnima za samo značenje stopljenica – fotomontaže ili mogu pomoći pri shvaćanju značenja ili utječu na promjenu značenja.

Budući da je većina literature na engleskomu jeziku, u fusnotama su navedeni prijevodi engleskih naziva i njihovi izvori ako su potvrđeni u literaturi na hrvatskomu jeziku. Određeni nazivi nisu prevedeni na hrvatski jezik pa su zbog toga prevedeni opisno ili nazivom koji je značenjem najbliži originalnomu.

1.2. Ustroj rada

U drugomu poglavlju rada govori se o teorijskim temeljima rada. Najprije se objašnjava teorija konceptualne metafore, koja razvojem kognitivne lingvistike 1980-ih godina dobiva velik zamah i mijenja način dotadašnjega poimanja jezika. No doživjela je i kritike jer se teorija ne može primijeniti na nemetaforične izraze i inovativne metafore, preslikavanja iz jedne domene u drugu tek su djelić dinamičnoga procesa i teorija ne objašnjava najbitnije – kako novo značenje nastaje. Istraživanjem navedenih problematičnih područja nastaje nova teorija – teorija konceptualne integracije o kojoj se govori u sljedećim poglavljima. Nakon opisa teorije konceptualne integracije i tipova integracijskih mreža u radu se prikazuje odnos dviju spomenutih teorija. Nakon prikaza obiju teorija u trećemu se poglavlju analiziraju stopljenice.

1.3. Ciljevi

Ovaj rad ima nekoliko ciljeva. Prvi podrazumijeva pokazati i potvrditi da stapanje na leksičkoj razini ne uključuje nužno stapanje na konceptualnoj razini. Drugi je cilj prikazati da su fotomontaže, iako neverbalni vid, kod složenijih mreža i značenja poticaj za razmotavanje i razumijevanje stopljenice, što dosada još nije bilo dokazivano. Treći je predložiti podjelu stopljenica na konceptualne stopljenice i leksičke stopljenice (engl. *puns*). Osim pobuđivanja većega zanimanja za stopljenice, ovim se radom želi i pobuditi veće zanimanje za teoriju konceptualne integracije u kroatistici.

2. Teorijski temelji rada

Povijest bavljenja jezikom obilježavaju smjene različitih pristupa - od formalnih do kognitivnih. Osnovna je crta formalnih pristupa jeziku opis sintakse bez osvrta na semantiku i pragmatiku. Glotosemantika, algebarska lingvistika, strukturalizam i Chomskyjeva transformacijsko-generativna gramatika pristupi su koji se svrstavaju u prvu skupinu. Zbog njihove stroge formalnosti razvili su se funkcionalni pristupi jeziku koji uz sintaksu uključuju semantiku i pragmatiku, odnosno značenje i uporabu. Među takvim se pristupima ponajprije ističe Langackerova (1987, 1991) kognitivna gramatika, koja na tragu Wittgensteinove teze da je „značenje neke riječi njezina upotreba u jeziku” (1998: 20) stvara temelje kognitivne gramatike i ne odvajajući semantiku od pragmatike. Langackerova ideja o gramatici kao konceptualizaciji postaje jedna od triju osnovnih hipoteza opće kognitivne lingvistike (Croft, Cruse 2004: 1). Tumačenje gramatike kao konceptualizacije značilo bi da i nju, poput ostalih iskustava, čovjek oblikuje na temelju vlastitoga iskustva, čime se ona izjednačuje s ostalim kognitivnim sposobnostima. Preostale su dvije postavke da jezik nije autonomna, neovisna kognitivna djelatnost i da znanje o jeziku proizlazi iz same uporabe jezika (Croft, Cruse 2004: 1). Prvom se pretpostavkom isključuje ideja o autonomnosti jezika jer „jezični se element ne može razumjeti bez znanja o jeziku, ali jednako tako niti bez znanja o svijetu” (Raffaelli 2004: 89), a drugom se potire osnovna teza transformacijsko-generativne gramatike o apstrahiranju pravila iz ograničenoga broja rečenica pomoću kojih se potom stvaraju nove rečenice.

Na tragu konceptualizacije u domeni kognitivnih pristupa razvijaju se dvije teorije – prva je teorija konceptualne metafore čiji su začetnici George Lakoff i Mark Johnson (1980, 2015), a druga je teorija konceptualne integracije ili stapanja Gillesa Fauconniera i Marka Turnera (1995, 2000, 2003a, 2003b, 2006). Budući da je teorija konceptualne metafore bila temelj za razvoj teorije konceptualne integracije, potrebno je ponajprije protumačiti *metafore koje život znače*.

2.1. Teorija konceptualne metafore

Godine 1980. George Lakoff i Mark Johnson objavljuju knjigu pod nazivom *Metaphors we live by*¹. Autori knjige, samim time i teorije, skreću pozornost na činjenicu da metafora nije obilježje

¹ Godine 2003. autori objavljuju drugo izdanje knjige s dodatnim komentarima i revizijama teorije, primjerice, dokidaju strogu podjelu konceptualnih metafora na strukturne, ontološke i orijentacijske tvrdnjom da su sve konceptualne metafore strukturne, ontološke i orijentacijske u isti mah. Aneta Ryznar 2015. prevodi to drugo izdanje knjige na hrvatski uključujući pritom primjere iz hrvatskoga jezika pa se ovaj rad poziva na hrvatski prijevod.

pjesničkoga jezika, već da je „metafora raširena u svakodnevnom životu, ne samo u jeziku nego u mišljenju i djelovanju“ (Lakoff, Johnson 2015: 3). Osnovna je Lakoffova i Johnsonova postavka da je cijeli ljudski konceptualni sustav metaforičan jer „specifično mjesto metafore uopće nije u jeziku, već u načinu na koji se jedna domena konceptualizira pomoću druge“² (Lakoff 2006: 185).

Konceptualna je metafora umni sklop kojim se jedan pojam, najčešće apstraktan, shvaća pomoću drugoga, najčešće konkretnoga, odnosno „bit metafore jest razumijevanje i doživljavanje jedne stvari pomoću druge“ (Lakoff, Johnson 2015: 4). Izvorna i ciljna domena dvije su domene koje se izravno povezuju procesom nazvanim *preslikavanjem* točnije, „tehnički metafora može biti tumačena kao preslikavanje (u matematičkom smislu) iz izvorne domene (...) u ciljnu domenu (...). Preslikavanje ima čvrstu strukturu“³ (Lakoff 2006: 190). Preslikavanje se najopćenitije može uobličiti formulom X je Y i asimetrično je, odnosno ciljna se domena shvaća pomoću izvorne, no izvorna se domena ne može shvatiti pomoću ciljne budući da „ciljna domena je ona o kojoj imamo 'veće' znanje jer upravo ciljnu domenu koristimo da bismo objasnili neku značajku izvorne domene“ (Stanojević 2013: 54).

Način na koji konceptualna metafora djeluje autori pokazuju na primjeru kada čovjek shvaća svakodnevnu djelatnost kao što je rasprava pomoću koncepta rata. Budući da nije učinkovito pamtit i mnogobrojna preslikavanja kao oprimjerenja takvih metafora, „preuzimaju strategiju za imenovanje takvih preslikavanja, koristeći mnemotehnike koje uzrokuju preslikavanja. Mnemotehničke asocijacije najčešće (iako ne uvijek) imaju oblik CILJNA-DOMENA JE IZVORNA-DOMENA, ili alternativno, CILJNA-DOMENA KAO IZVORNA-DOMENA“⁴ (Lakoff 2006: 190). Slijedeći takav način imenovanja, konceptualna metafora rasprave kao rata uobličena je kao RASPRAVA JE RAT, a primjeri su preslikavanja (Lakoff, Johnson 2015: 4) navedeni u (1).

- (1) Tvrdnje su ti *neobranjive*.
Napao je *slabe točke* moje argumentacije.

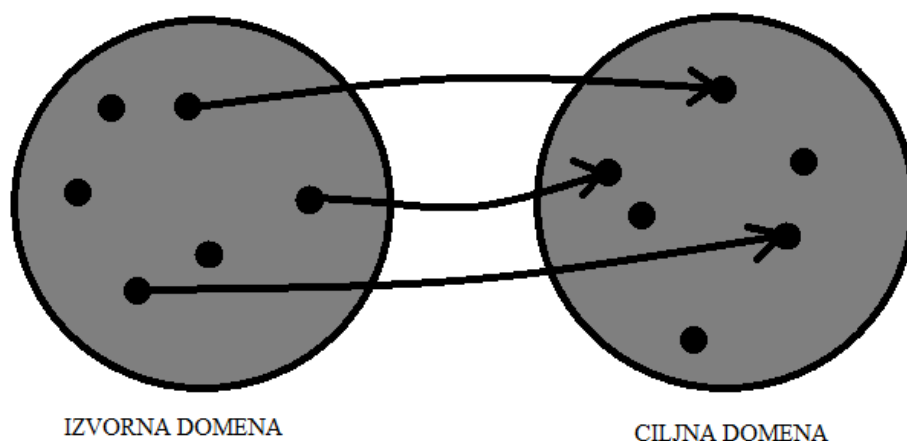
2 U izvorniku: „...the locus of metaphor is not in language at all, but in the way we conceptualize one mental domain in the terms of another.”

3 U izvorniku: „...more technically the metaphor can be understood as a mapping (in the mathematical sense) from a source domain (...) to a target domain (...). The mapping is tightly structured.”

4 U izvorniku: „... adopted a strategy for naming such mappings, using mnemonics which suggest the mapping. Mnemonic names typically (though not always) have the form: TARGET-DOMAIN IS SOURCE-DOMAIN, or alternatively, TARGET-DOMAIN AS SOURCE-DOMAIN.”

Njegove primjedbe *pogađaju u sridu*.
Oborio sam njegovu tvrdnju.
 Nikad nisam ispao *pobjednik* u raspravi s njim.
 Ne slažeš se? U redu, *ožeži* s primjedbama.
 Ako primijeniš tu *taktiku*, on će te *razvaliti*.
Pobio je sve moje argumente.

RAT kao izvorna domena pomaže u shvaćanju RASPRAVE jer preslikavanjem svoje strukture na ciljnu domenu RASPRAVA olakšava njezino definiranje i objašnjava ju. Lakoff i Johnson (2015) opravdano stavljaju JE kao izraz jednakosti jer „RASPRAVU djelomično ustrojavamo, razumijevamo, izvodimo i o njoj govorimo pomoću RATA. Koncept je ustrojen metaforički, aktivnost je ustrojena metaforički, i posljedično, metaforički je ustrojen i sâm jezik“ (Lakoff, Johnson 2015: 5).

Slika 1. Shema preslikavanja konceptualne metafore

Iz shematičnoga je prikaza preslikavanja konceptualne metafore vidljivo da su spomenuta preslikavanja jednosmjerna, no jasno je da u tomu procesu ne sudjeluju svi elementi iz obiju domena – preslikavanja su djelomična. Kako su i zbog čega određeni elementi uključeni u taj proces, a drugi isključeni iz toga te zašto se primjerice preslikava protivnika u ratu na sugovornika u raspravi? Primjer je koji zorno ilustrira takva pitanja konceptualna metafora TEORIJA JE GRAĐEVINA kao u (3), prema Lakoffu i Johnsonu (2015: 50).

- (3) Njegova teorija ima na tisuće sobičaka i dugih zavojitih hodnika.
 Njegove teorije su Bauhaus u svojoj pseudofunkcionalnoj jednostavnosti.
 On više voli masivne gotičke teorije optočene vodorigama.
 Složene teorije najčešće imaju problema s instalacijama.

Na takva pitanja Lakoff (2006) odgovara postavljanjem načela nepromjenjivosti (engl. *invariance principle*) objašnjavajući time da „metaforična preslikavanja čuvaju kognitivnu topologiju (odnosno, strukturu predodžbenih shema) izvorne domene na način da se poklapa s unutarnjom strukturom ciljne domene“⁵ (Lakoff 2006: 199). Očuvanje kognitivne topologije razlog je zbog kojega čovjek shvaća raspravu kao rat, sudionike kao protivnike, stajališta kao dvije suprotstavljene strane, replike kao oružje, a uspješnu obranu vlastitoga stajališta kao pobjedu ili pak suprotno. Djelomično preslikavanje, odnosno izostavljanje određenih elemenata u objema domenama, Stanojević (2013) objašnjava činjenicom da čovjek mnogo zna o različitim stvarima i da neki dijelovi domena jednostavno nisu dovoljno važni da bi se javili u nekim preslikavanjima, ali i da su veze između pojedinih domena ograničene i time što neke vrste veza, poput JAKA ŽELJA JE GLAD, proizlaze iz utjelovljenja, a druge ne (Stanojević 2013: 87-88) – zbog toga u preslikavanja ne ulaze elementi poput sobičaka, vodoriga i instalacija, ali se često u govoru čuje *Postavio je čvrste temelje svojoj teoriji*.

2.1.1. Kritika teorije konceptualne metafore

Poput ostalih pristupa i teorija, teorija konceptualne metafore naišla je na kritike. Stanojević (1999) navodi pet problematičnih točaka: najvažnija je zamjerka teoriji da je načinjena na temelju jednoga jezika; potom ideja da ljudsko shvaćanje svijeta ide ruku pod ruku s kognitivističkim viđenjem prototipova, čemu se ponajviše protivi Wierzbicka; nije jasno koliki je dio jezika koji Lakoff i Johnson istražuju uistinu metaforički; problem intuitivnoga rješavanja problema vezanih uz sadržaj (engl. *topic*) i prijenosnik (engl. *vehicle*), a naposljetku na koji način dokazati da leksemi kojima se koristi kao ilustracijom metafore uistinu pripadaju osnovnomu konceptu prijenosnika, odnosno kako znati da je RASPRAVA utemeljena na temelju RATA, a ne obrnuto (1999: 157-159).

Z. Kövecses (2008, 2011) u dva se navrata bavio problemima i kritikama upućenima teoriji konceptualne metafore, predlažući pritom ideje i rješenja za nedostatke te problematična mjesta. Najprije se bavio kritikama koje uključuju „probleme koji se tiču metodologije, smjera analize, shematičnosti metafore, utjelovljenjem i odnosom između metafore i kulture“⁶ (Kövecses 2008: 181). Baveći se metodologijom u teoriji konceptualne metafore, navodi

5 U izvorniku: „...metaphorical mappings preserve the cognitive topology (that is, the image-schema structure) of the source domain, in a way consistent with the inherent structure of the target domain.”

6 U izvorniku: „...issues concerning methodology, direction of analysis, schematicity of metaphor, embodiment, and the relationship between metaphor and culture”.

sljedeća tri prigovora njezinoj primjeni: „(1) tradicionalna se teorija konceptualne metafore koristi intuitivnom analizom metafora; (2) u lingvističkim metaforama ima znatno više nepravilnosti nego što teoretičari žele priznati, (3) tradicionalna metafora konceptualne metafore radi s osiromašenom količinom podataka“⁷ (Kövecses 2011: 37).

Na tragu načela nepromjenjivosti i načina na koje je postavljeno, Turner (1990: 252, prema Croft, Cruse 2004: 201) postavlja ograničenje spomenutom načelu jer „u metafori smo ograničeni da ne narušavamo predodžbenu shematičnu strukturu ciljne domene, a to podrazumijeva da smo ograničeni da ne narušavamo kakvu god predodžbenu shematičnu strukturu sadržanu u nepredodžbenim komponentama ciljne domene.“⁸ Na to ograničenje Lakoff (1993: 216) odgovara „nadjačavanjem ciljne domene“ (engl. *target domain overrides*) i ilustrira ih primjerom *dati ideju* – kad tko drugome da ideju, on tu ideju i dalje ima – ciljna domena znanja ne pretpostavlja da je preneseno znanje izgubljeno (Croft, Cruse 2004: 201).

Croft i Cruse (2004) upravo zbog načela nepromjenjivosti i nadjačavanja ciljne domene postavljaju bitna pitanja o smislu same teorije konceptualne metafore – zašto konceptualne metafore uopće postoje; čemu metafore ako ciljna domena već ima predodžbenu strukturu koja nadjačava samu metaforu; ako se može izolirati predodžbeno-shematična struktura, je li pritom riječ o visokoshematičnim konceptualnim strukturama uspostavljenima u izvornoj i ciljnoj domeni; ako je riječ o potonjem, je li onda uistinu riječ o metaforičnim preslikavanjima (Croft, Cruse 2004: 201). Lakoff i Johnson teoriju konceptualne metafore brane dvama protuargumentima – prvi je da ciljne domene, iako strukturirani koncepti, ipak „traže metaforičku definiciju jer sami po sebi nisu dovoljno jasno ocrtani da bi zadovoljili potrebe našega svakodnevnog funkcioniranja“ (Lakoff i Johnson 2015: 106). Dakle, čovjek ima svijest o strukturi određenoga koncepta, ali zbog razine apstrakcije ne postiže potrebnu razinu jasnoće koja se potom postiže preslikavanjima između domena. Drugi je protuargument već spomenuta asimetričnost metaforičnoga preslikavanja (Croft i Cruse 2004: 202), čime se negira pitanje o visokoshematičnim konceptualnim strukturama uspostavljenima u izvornoj i ciljnoj domeni –

7 U izvorniku: „... (1) the objection that traditional conceptual metaphor theory uses intuitive metaphor analyses; (2) the objection that there is much more irregularity in linguistic metaphors than traditional cognitive linguists care to admit; and (3) the objection that traditional conceptual metaphor theory works with impoverished sets of data.”

8 U izvorniku: „...in metaphor, we are constrained not to violate the image-schematic structure of the target; this entails that we are constrained not to violate whatever image-schematic structure may be possessed by non-image components of the target.”

kad bi to doista bilo to, preslikavanja bi išla u oba smjera pa bi se RASPRAVA mogla shvaćati pomoću RATA, ali bi se i RAT mogao shvaćati pomoću RASPRAVE.

Posljednji je problem teorije konceptualne metafore razlika između dvaju tipova metafora – razlika između konvencionalnih i inovativnih metafora vrlo je jednostavna: konvencionalne su metafore već ustaljene u govoru, njima se koristi svakodnevno, a govornik nije svjestan metaforičnosti upotrijebljenoga izraza, dok u inovativnoj metafori govornik naslućuje da izraz nije svakodnevno, da nije ustaljen i da je metaforičan. Konceptualna je metafora u odnosu na konvencionalnu i inovativnu shematičan pojam. Lakoff i Johnson (2015) inovativne metafore shvaćaju kao produžetke konvencionalnih, no bave se samo konvencionalnim metaforama jer primjeri inovativnih metafora „nisu u interakciji s drugim metaforama, ne igraju osobito zanimljivu ulogu u našem konceptualnom sustavu i stoga nisu metafore prema kojima živimo“ (Lakoff i Johnson 2015: 52). Croft i Cruse (2004) komentiraju Lakoffov i Johnsonov (2015) te Lakoffov i Turnerov (1989) pristup inovativnim metaforama kao u (4).

- (4) Lakoff i Johnson raspravljaju o inovativnim slikovno-shematičnim metaforama, Lakoff i Turner raspravljaju o inovativnim metaforičkim slikama, ali ne opisuju kako govornik dolazi do njih – opisuju samo strukturu te metafore. Ipak, predložili smo da čak i konvencionalna metafora uključuje stapanje bogatijih struktura od predodžbeno-shematičnih struktura između izvorne i ciljne domene⁹ (2004: 204).

Cilj je ovoga preglednog poglavlja bio ukratko iznijeti probleme i slabija mjesta teorije konceptualne metafore, no problemima koji su navedeni pri kraju daje se naslutiti da se načelom nepromjenjivosti i nadjačavanjem ciljne domene teorija dotiče tek dijela metaforičnih preslikavanja i da se u pozadini zbiva znatno složeniji proces (koji naposljetku uzrokuje nastanak inovativnih metafora) – upravo je zbog takvih problematičnih mjesta razvijena nova teorija.

2.2. Teorija konceptualne integracije

Razvoj teorije konceptualne integracije započeo je u 1990-im godinama u radovima Gillesa Fauconniera i Marka Turnera (1995, 2000, 2003a, 2003b, 2006) u kojima su se bavili pojedinačnim vidovima te teorije, a 2002. objedinili su ih u cjelovitom djelu pod nazivom

⁹ U izvorniku: „*Lakoff and Johnson discuss truly novel image-schematic metaphors (...), and Lakoff and Turner discuss novel image metaphors, they do not describe how a speaker comes up with the new metaphor: they only describe what the structure of the metaphor is. But we have suggested that even conventional metaphor involves a blending of richer structure than just image-schematic structure between source and target domains.*”

The Way We Think. Temelje za tu teoriju postavili su 1980-ih godina spomenuti George Lakoff i Mark Johnson teorijom konceptualne metafore. Iako se te dvije teorije drže suprotstavljenima, u poglavlju 2.3. prikazano je u kakvom su one odnosu s obzirom na razlike.

Fauconnier i Turner teoriju konceptualne integracije temelje na Fauconnierovoj teoriji umnih prostora (1997, 1998, 2007), često nazivanim i mentalnima. Umnim se prostorima (Fauconnier 1998: 16-22; Fauconnier 2007: 351; Fauconnier, Turner 2003b: 40; Fauconnier, Turner 2006: 307; Turner, Fauconnier 1995: 184) pridaje obilježje dinamičnosti, njih se određuje kao pakete koji nastaju tijekom razmišljanja i govora radi razumijevanja u određenom kontekstu¹⁰ i djelovanja, sadrže elemente i strukturirani su okvirima i kognitivnima modelima. Umni su prostori povezani s dugoročnim shematičnim znanjem i dugoročnim specifičnim znanjem. Razlika između shematičnoga i specifičnoga u okvirima kognitivne lingvistike (Langacker 1987) može se oslikati odnosom između hiperonima i hiponima – shematično je nadređeno specifičnomu, kao što je hiperonim nadređen hiponimu. Ipak, hiperonim i hiponim uspostavljaju takav odnos samo na leksičkoj razini, dok shematično i specifično uspostavljaju takav odnos na svim razinama jezičnoga opisa. Nadalje, shematično je ono što se može konceptualizirati pomoću specifičnoga: tako bi primjer shematičnoga bilo *obrazovanje*, a primjer specifičnoga *upisivanje Kroatistike 2018. godine*, a specifičnijega *polaganje prvoga kolokvija*.

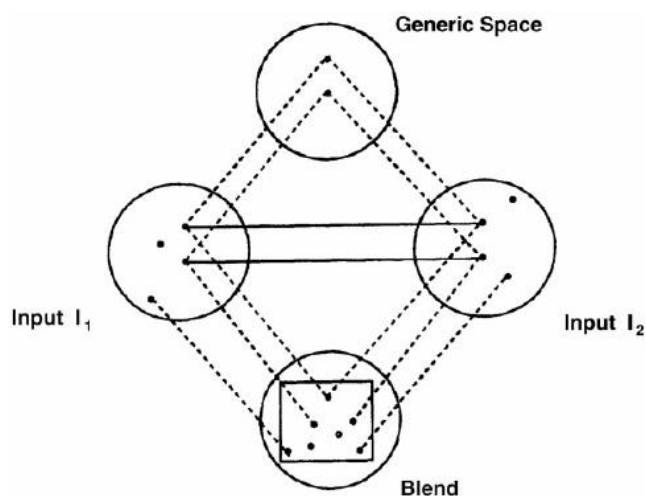
U definiciji umnih prostora spominju se okviri koji određuju njihovu strukturu. Odnos okvira i umnih prostora može se opisati odnosom shematično – specifično jer se umni prostori „stvaraju dinamično u radnom pamćenju, ali umni prostor može postati usađen u dugoročnom pamćenju“¹¹ (Fauconnier 2007: 352), odnosno postane li statičan (usađen), opisuje se kao već spomenuto dugoročno shematično znanje, točnije okvir (Fauconnier, Turner 2003b: 40).

Kakva je uloga domena u teoriji konceptualne metafore, takva je uloga umnih prostora u teoriji konceptualne integracije. Domene i umni prostori unatoč tomu nisu istovrijednice jer „dok su domene (poput koncepata, okvira itd.) stabilne i spremljene, umni prostori su prolazni

10 Engleski izvornik donosi naziv *local understanding*, no bez dodatnoga pojašnjenja atributa *local*. Budući da istraživanje i traženje naziva na hrvatskome jeziku nije predmet ovoga rada, naziv *local understanding* opisno je preveden kao „razumijevanje u određenom kontekstu“.

11 U izvorniku: „...built up dynamically in working memory, but a mental space can become entrenched in long-term memory.”

i kratkotrajni, obično se ne pamte, iako mogu preći u stabilno semantičko znanje¹² (Kok, Bublitz 2011: 295). Dok teorija konceptualne metafore uključuje dvije domene, teorija konceptualne integracije uključuje četiri umna prostora: dva ulazna prostora, generički prostor i projekcijski prostor ili *blend*. Ulazni prostor I_1 i ulazni prostor I_2 po svojoj su ulozi slični izvornoj i ciljnoj domeni – elementi iz obaju prostora ulaze u konceptualno integriranje i povezuju se preslikavanjima. Generički se prostor preslikava na oba ulazna prostora i u sebi sadrži dijelove koji su zajednički ulaznim prostorima, a projekcijski je prostor onaj u kojemu nastaje novi scenarij (Fauconnier, Turner 2003b: 40-42).

Slika 2. Osnovni prikaz integracijske mreže¹³

Integracijska mreža s četirima umnim prostorima koja je prikazana na slici prototip je oblik mreže – mreža može imati više ulaznih prostora, pa čak i više projekcijskih prostora ili *blendova*. Svaka kružnica predstavlja jedan od umnih prostora, a vidljivo je da unutar obaju ulaznih prostora postoje elementi koji se u integracijskomu prostoru povezuju na nekoliko načina. Pune linije koje povezuju ulazne prostore predstavljaju poveznice između istovrijednih elemenata u prostorima, dok isprekidane linije predstavljaju poveznice između ulaznih prostora i generičkoga ili ulaznih prostora i projekcijskoga prostora (Fauconnier, Turner 2003b: 45). Poklapanje između ulaznih prostora je djelomično – u integraciju ne ulaze svi elementi iz obaju prostora; određeni elementi, oni povezani punim linijama, uspostavljaju međudnos

12 U izvorniku: „...while domains (i.e. concepts, frames etc.) are stable and stored, mental spaces are transitory and ephemeral, and usually not memorized, though they can turn into stabilized semantic knowledge.”

13 Izvor: *Research Gate*, prema Fauconnier, Turner 2003b: 46.

(https://www.researchgate.net/figure/Conceptual-blending-schema-Fauconnier-and-Turner-2002-46_fig1_284277388, preuzeto 1. rujna 2018).

ekvivalencije i direktno se preslikavaju u generički prostor, no moguće je i da se u projekcijski prostor projiciraju pojedinačni elementi tipični za pojedini ulazni prostor koji nisu ušli u generički prostor. Takvu projekciju Fauconnier i Turner (2003b: 47) nazivaju „selektivna projekcija (engl. *selective projection*)“. Projekcijski prostor sadrži generičku strukturu uhvaćenu u generičkomu prostoru, ali i specifičniju strukturu – takva je struktura nemoguća u oba ulazna prostora. „Novonastala struktura (engl. *emergent structure*) u projekcijskomu prostoru označena je pravokutnikom“ (Fauconnier i Turner 2003b: 42), a nastaje slijedom triju procesa: slaganje (engl. *composition*), upotpunjavanje (engl. *completion*) i elaboracija (engl. *elaboration*) (Fauconnier i Turner 2003b: 42-43). Slaganje elemenata iz ulaznih prostora omogućuje stvaranje odnosa u projekcijskomu prostoru iako oni ne postoje u ulaznim prostorima, upotpunjavanje dodaje strukturu projekcijskomu prostoru „kada aktiviramo relevantne dijelove znanja o svijetu na temelju danih tragova“¹⁴ (S. Coulson 2002). Elaboracija je posljednji proces u kojemu se „pokreće *blend*“ (engl. *running of the blend*, Fauconnier, Turner 2003b: 44).

Cijeli proces konceptualne integracije potaknut je jednim od najvažnijih aspekata ljudske kreativnosti – kompresijom vitalnih odnosa. U vitalne odnose Fauconnier i Turner svrstavaju: „promjenu, identitet, vrijeme, prostor, uzrok-posljedicu, dio-cjelinu, predstavljanje, ulogu, analogiju, disanalogiju, svojstvo, sličnost, kategoriju, intencionalnost i jedinstvenost“¹⁵ (Fauconnier i Turner 2003b: 101). Nakon uspostavljanja umnih prostora, nastaju vitalni odnosi među njima koji mogu biti vanjski (među elementima iz ulaznih prostora) ili unutarnji (među elementima unutar jednoga prostora, primjerice *blenda*) i odnosi se potom komprimiraju u unutarnje vitalne odnose iste ili različite vrste u *blendu* jer to „čovjeku omogućuje simultanu kontrolu dugih difuznih lanaca logičnoga razmišljanja“¹⁶ (Fauconnier, Turner 2000: 283), ili preciznije: „globalni uvid, antropocentrično shvaćanje i novo značenje“ (Fauconnier, Turner 2003b: 92).

Djelomična su preslikavanja među prostorima, selektivna projekcija u *blend* i stvaranje novonastale strukture u *blendu* (Fauconnier, Turner 2003b: 310) „tvorbena načela“ (engl. *constitutive principles*), no tvorbenim načelima vladaju „vladajuća načela“ (engl. *governing principles*, Fauconnier, Turner 2003b: 311; Turner, 2007: 381). Vladajuća su načela: topologija,

14 U izvorniku: „...occurs when we activate relevant bits of world knowledge given sparse clues.”

15 U izvorniku: „...Change, Identity, Time, Space, Cause-Effect, Part-Whole, Representation, Role, Analogy, Disanalogy, Property, Similarity, Category, Intentionality, Uniqueness.”

16 U izvorniku: „...allows human beings to simultaneously control long diffuse chains of logical reasoning.”

popunjavanje obrasca, uklapanje, maksimaliziranje vitalnih odnosa, ojačavanje vitalnih odnosa, mreža, razmotavanje, relevantnost, kompresija i metonimijske projekcije (Turner 2007: 382). Unatoč tvorbenim i vladajućim načelima, ne može se unaprijed znati kakvo će novo značenje nastati u *blendu*.

2.2.1. Tipovi integracijskih mreža

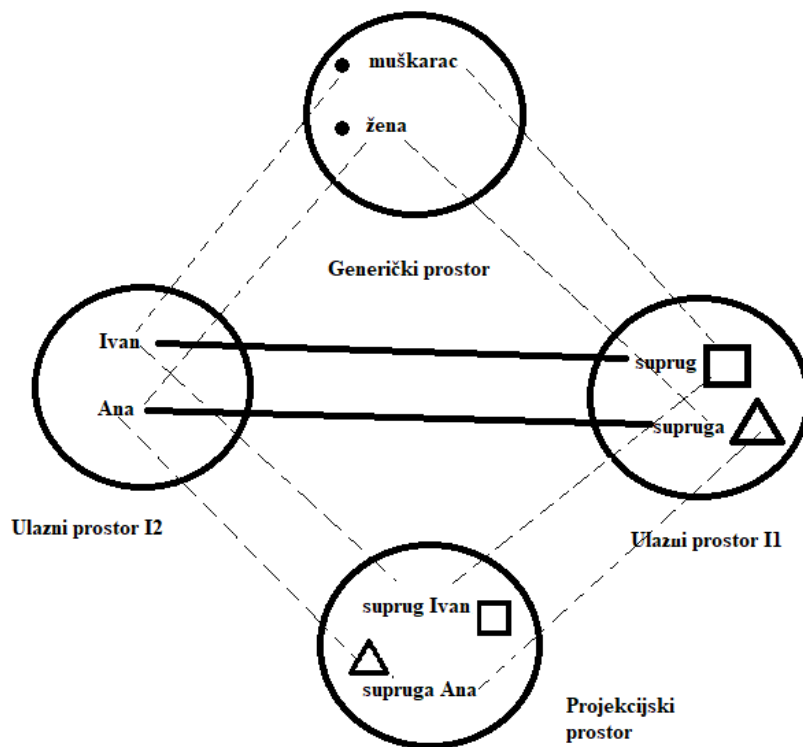
Fauconnier i Turner (2003b: 120-135) navode četiri tipa mreža s obzirom na način na koji se uspostavlja projekcijski prostor: jednostavne (engl. *simplex networks*), zrcalne (engl. *mirror networks*), jednookvirne (engl. *single-scope networks*) i dvoookvirne / višeookvirne mreže (engl. *double / multiple-scopes networks*).¹⁷ Mreže su poredane od jednostavnijih k složenijima, a njihova se jednostavnost, odnosno složenost odražava na nova značenja koja stvaraju. Metaforična značenja stvaraju jednookvirne i dvoookvirne mreže.

2.2.1.1. Jednostavne mreže

Jednostavne su mreže najjednostavniji tip integracijske mreže, no unatoč tomu, teško su uočljive. Takav se tip mreža naziva jednostavnima jer je čovjekova kulturna i biološka povijest omogućila okvir koji pridaje određenim elementima uloge i taj okvir s ulogama postaje ulazni prostor I_1 , a određeni elementi nalaze se u ulaznomu prostoru I_2 (Fauconnier, Turner 2003b : 120). Time se u generički prostor preslikavaju elementi iz I_2 i uloge iz I_1 te zajedno u projekcijskom prostoru čine elemente uređene po ulogama. Fauconnier i Turner (2003b: 120) kao primjer takvog okvira navode *obitelj*.

Primjerice, imena Ana i Ivan nemaju pridane uloge i odnosi su između njih nepoznati i nejasni. Prida li se tim imenima okvir *obitelj*, odnosno uloge supruga i suprug, uspostavlja se projekcijski prostor u kojemu su elementi Ana i Ivan organizirani okvirom *obitelj* kao supruga i suprug.

¹⁷ Prijevodi naziva integracijskih mreža preuzeti su iz Matovac, Tanacković Faletar (2009: 139-143).

Slika 3. Prikaz jednostavne mreže na primjeru okvira 'obitelj'

Jasno je da ovaj tip integracijske mreže nije metaforički i zbog toga je teže uočljiv. Pune linije označavaju preslikavanja između istovrijednih elemenata, a isprekidane linije označavaju poveznice između ulaznih prostora te generičkoga i projekcijskoga prostora. U projekcijskomu se prostoru uspostavlja novonastala struktura u kojoj neorganizirani elementi Ivan i Ana imaju pridane uloge i uspostavljene odnose između njih, što se može potvrditi rečenicama: *Ivan je Anin suprug. Ana je Ivanova supruga.*

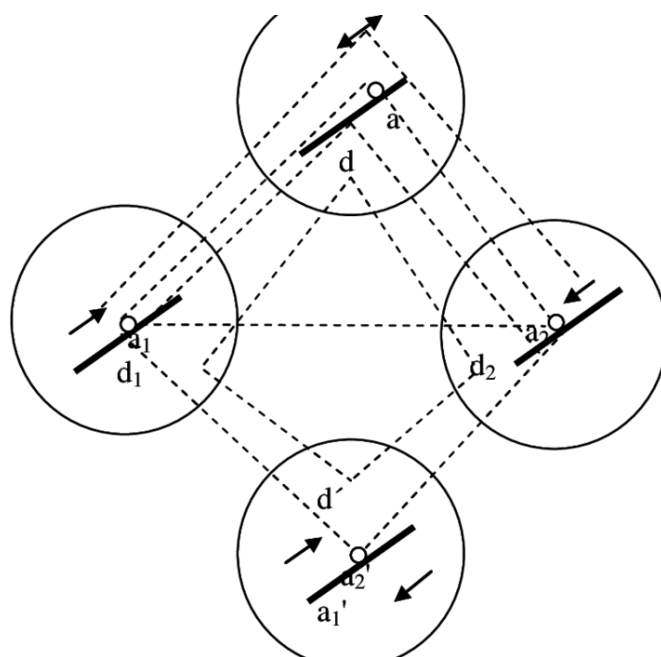
2.2.1.2. Zrcalne mreže

U zrcalnim mrežama svi umni prostori dijele isti organizacijski okvir (Fauconnier i Turner 2003b: 122), a primjer je takvoga tipa integracijske mreže zagonetka o budističkom svećeniku, kao u (5).

- (5) Budistički svećenik u zoru jednoga dana kreće na planinu, dostiže vrh kod zalaska, meditira na vrhu nekoliko dana do jedne zore kada krene prema podnožju planine, koje dostiže kod zalaska. Bez pretpostavki o njegovom startu ili zaustavljanju ili o brzini tijekom obaju putovanja. Zagonetka: Postoji li točka na putu na kojoj je svećenik u isto doba dana u dva odvojena putovanja?¹⁸ (Fauconnier i Turner 2003b: 39).

¹⁸ U izvorniku: „A Buddhist monk begins at dawn one day walking up a mountain, reaches the top at sunset, meditates at the top for several days until one dawn when he begins to walk back to the foot of the mountain, which

Jedan ulazni prostor čini svećenikovo putovanje na vrh planine, a drugi ulazni prostor čini svećenikovo putovanje prema podnožju planine. Generički prostor također dijeli organizacijski okvir putovanja i zajedničke elemente iz obaju ulaznih prostora. Da bi se zagonetka mogla riješiti, u projekcijskomu je prostoru potrebno spojiti oba putovanja da bi se svećenici, iako je u stvarnosti samo jedan, mogli sresti – oba putovanja planinom preslikavaju se kao jedno i oba dana putovanja preslikana su kao jedan dan. Ono što se ne preslikava kao jedno jesu svećenici i smjer putovanja (v. Slika 4) čime se omogućuje rješavanje zagonetke jer će se pokretanjem takvoga *blenda* svećenici na različitim putovanjima u jednomu trenutku sresti.

Slika 4. Prikaz zrcalne mreže na primjeru zagonetke o budističkom svećeniku¹⁹

2.2.1.3. Jednookvirne mreže

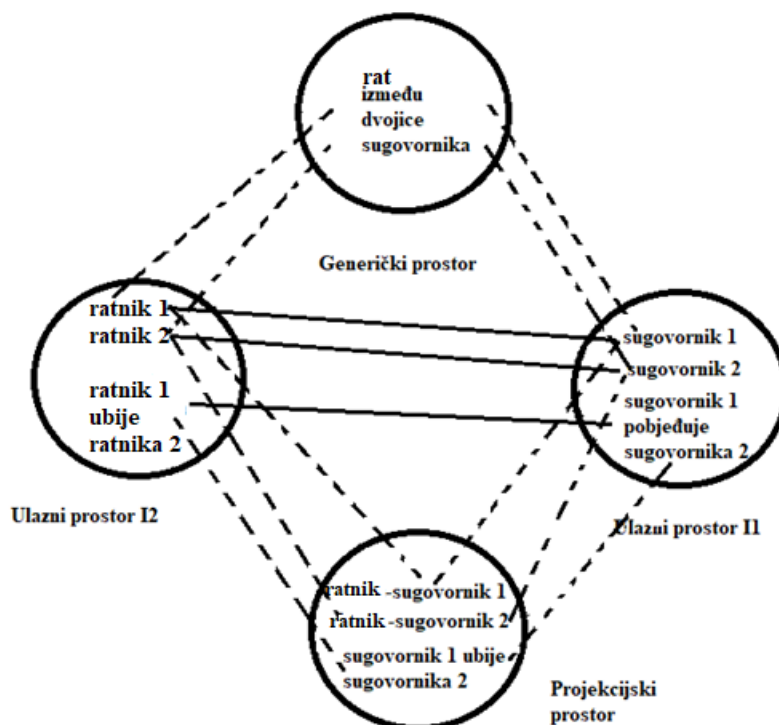
Jednookvirne mreže imaju dva ulazna prostora s različitim organizacijskim okvirima od kojih je jedan projiciran u projekcijski prostor (Fauconnier, Turner 2003b: 126). U takvim tipovima integracijskih mreža dolazi do metaforičkih ostvaraja jer su „jednookvirne mreže prototipovi

he reaches at sunset. Making no assumptions about his starting or stopping or about his pace during the trips, prove that there is a place on the path which he occupies at the same hour of the day on the two separate journeys?”

¹⁹ Izvor: Research Gate, prema Fauconnier, Turner 2003b: 45

(https://www.researchgate.net/figure/Figure-Diagram-of-Conceptual-Blending-The-Buddhist-Monk-Fauconnier-Turner-2002-T_fig1_266684706, preuzeto 1. rujna 2018).

visokokonvencionalnih izvor-cilj metafora²⁰ (Fauconnier, Turner 2003b: 127). Pomoću jednookvirnih mreža može se objasniti Lakoffova i Johnsonova konceptualna metafora RASPRAVA JE RAT.

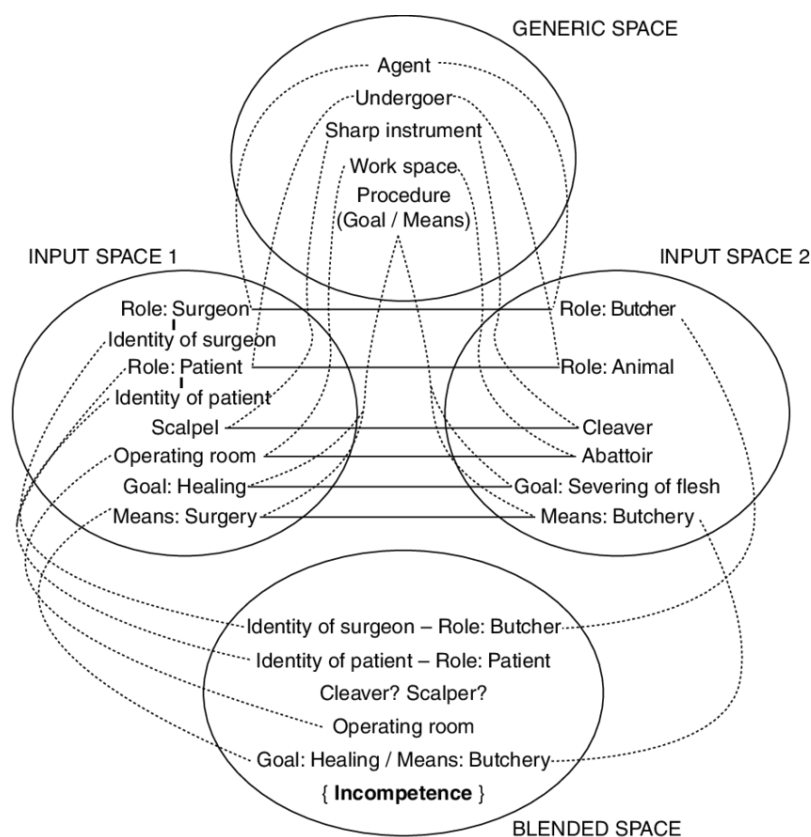
Slika 5. Prikaz jednookvirne mreže na primjeru metafore RASPRAVA JE RAT

Organizacijski okvir *rat* projicira se iz ulaznoga prostora I_2 u projekcijski prostor i odgovara izvornoj domeni, a koncept RASPRAVA ulaznoga prostora I_1 koji se oblikuje na temelju okvira odgovara ciljnoj domeni, što se može potvrditi rečenicom *Ubio me argumentima*. Način na koji se od dinamičnih integracijskih mreža dolazi do stabilnih, konvencionaliziranih metafora objašnjen je u poglavlju 2.3.

2.2.1.4. Dvookvirne mreže

U dvookvirnim mrežama oba ulazna prostora imaju različite organizacijske okvire, a organizacijski okvir projekcijskoga prostora u sebi uključuje dijelove obaju organizacijskih okvira ulaznih prostora, zajedno s vlastitom novonastalom strukturom. U takvim tipovima mreža oba organizacijska okvira jednako doprinose organizaciji projekcijskoga okvira (Fauconnier, Turner 2003b: 131). Primjer dvookvirne mreže jest rečenica „Ovaj kirurg je mesar“ (Grady i dr. 1999: 103).

²⁰ U izvorniku: „...single-scope networks are the prototype of highly conventionalized source-target metaphors.”

Slika 6. Prikaz dvookvirne mreže na primjeru rečenice 'Ovaj kirurg je mesar'.²¹

Iz samoga prikaza vidljivo je da proces konceptualne integracije uključuje dinamičnost, novonastalu strukturu i selektivnu projekciju. Oba ulazna prostora sudjeluju u organizaciji projekcijskoga prostora: uloga kirurga i mesara, uloga pacijenta i životinje, oruđe skalpel i mesarski nož, operacijska sala i klaonica, ciljevi ozdravljenje i rezanje mesa te načini operacija i mesarstvo istovrijednici su iz oba ulazna prostora pa se time preslikavaju u generički prostor. Stvaranjem novonastale strukture u projekcijskomu se prostoru stapaju identitet kirurga s ulogom mesara, identitet pacijenta s ulogom pacijenta, mesarski nož sa skalpelom i cilj ozdravljenja s ciljem mesarstva. Budući da se pritom odvija selektivna projekcija, u projekcijski prostor ulazi operacija, ali klaonica ne. Stvaranjem takvoga *blenda* stvara se novo značenje, a to je da je spomenuti kirurg nekompetentan i nesposoban. Uspostavljanjem *blenda* dinamičnost se ne prekida jer, osim projiciranja u projekcijski prostor, konstantno se održavaju veze iz projekcijskoga prostora prema ulaznim prostorima (Fauconnier, Turner 2003b: 44), no o tomu će više riječi biti u poglavlju 3.

²¹ Izvor: *Research Gate*, prema Grady 1999: 105 (https://www.researchgate.net/figure/6-Surgeon-as-a-butcher-blend-adapted-from-Grady-et-al-1999-105_fig1_305655167, preuzeto 1. rujna 2018).

Takav se primjer metafore ne može objasniti teorijom konceptualne metafore jer pojam *nekompetencije* ili *nesposobnosti* nije dio nijednoga od ulaznih prostora. U literaturi je definirana kao nekonvencionalna ili inovativna metafora²² (Cruse, Croft 2004; Lakoff, Johnson 2015; Oakley, S. Coulson 2008; Stanojević 2013; Stanojević 2014) i može se objasniti teorijom konceptualne integracije. Fauconnier (1997) ističe da su preslikavanja središte jedinstvene kognitivne sposobnosti stvaranja, prenošenja i obrađivanja značenja i da, iako je ideja s jedne strane jednostavna, s druge je strane moćna – nudi objašnjenja za širok spektar značenja i rasuđivanja, uključujući konceptualne projekcije, konceptualne integracije, analogije, referencijalnosti i protučinjenične iskaze, ali omogućuje i uvid u organizaciju kognitivnih domena za koje ne postoji direktan uvid (Fauconnier 1997: 1).

2.2.3. Kritika teorije konceptualne integracije

Konceptualnom se integracijom dakle mogu objasniti metaforični i nemetaforični iskazi, ali ona djeluje i u području znanstvenih otkrića, gramatike, djelovanja i dizajna (Fauconnier, Turner 1999: 77). Teorija je upotrijebljena u tumačenju rituala, znakovnoga jezika i polisemije, razvoju računalnih prikaza, rješavanju zagonetki, analizi viceva i reklamnih plakata, nastanku kompleksnih brojeva; pri tumačenju same integracije česte su analogije s evolucijom i kemijom, pa i imaginacijom – sve do ideje da je do nastanka i razvoja jezika došlo u trenutku kad je čovjek postigao razinu dvookvirnog stapanja (Fauconnier, Turner 2003b).

Zbog mogućnosti tako široke primjene Gibbs upućuje kritiku da teorija konceptualne integracije nije teorija u pravom smislu riječi, već općenita okosnica koja se ne može potvrditi jedinstvenim eksperimentom koji bi potvrdio sve postavljene hipoteze, već s više njih pokrenutih u različitim uvjetima i okolnostima (Gibbs 2000: 349). Fauconnier i Turner na kritiku da je integracija *teorija svega* koja može objasniti što god uđe u projekcijski prostor odgovaraju da je „raznovrsnost podataka (...) nužna kako bi se potvrdila njihova teza o generaliziranosti“²³ (2006: 305), ali i da je „precizna operacija konstrukcije značenja koja se javlja u vrlo različitim ljudskim proizvodima i postoji kao dodatak, ako ne i umjesto, beskonačno većega tijela bioloških i kognitivnih sposobnosti dostupnih čovjeku i često dijeljenih do nekoga stupnja s drugim vrstama“²⁴ (Fauconnier 2009: 158). Zbog dinamičnosti i

22 U izvornicima: *novel metaphor*, prijevod prema Stanojević 2013: 83.

23 U izvorniku: „...the diversity of our data (...) is necessary to support our claim for generality.”

24 U izvorniku: „...it is a precise meaning construction operation that shows up in very diverse human products and exists in addition to, and not instead of, the infinitely greater body of biological and cognitive capacities available to us and often shared to some degree with other species.”

otvorenosti preslikavanja Croft i Cruse upućuju kritiku da se te „poveznice jednostavno ne mogu pobrojiti“²⁵ (2004: 209), ali ne nude zadovoljavajuću alternativu terminu.

2.3. Odnos teorije konceptualne metafore i teorije konceptualne integracije

Postavlja se pitanje odnosa između dviju teorija: (1) ako se pojedini metaforični izrazi mogu protumačiti teorijom konceptualne metafore, ima li potrebe *komplikirati* analizu ili bi se valjalo držati načela Occamove britve; (2) koji su predmeti fokusa koje teorije; (3) pitanje jesu li spomenute teorije suprotstavljene ili, ako su komplementarne, na koji način.

Fauconnier i Turner tvrde da je „potrebno suočiti se s daleko većom složenosti integracije koja leži iza vidljivih metaforičnih konceptualnih sistema“²⁶ (2008: 64). Croft i Cruse podržavaju *komplikiranje* analize jer „Lakoffov model nije uhvatio ono što je možda najtipičnije obilježje metafore: metafora ne uključuje samo aktivaciju dviju domena, ne samo odnose, već i vrste stapanja dviju domena“²⁷ (2004: 207).

Vidljivost stapanja očita je u inovativnim metaforama, a u konvencionalnima ne jer se njihovom konstantnom uporabom *prozirnost* smanjuje proporcionalno s čovjekovom sviješću o metaforičnosti izraza zbog čega S. Coulson ističe različite predmete spomenutih teorija – „teorija konceptualne metafore usredotočena je na identificiranje i objašnjavanje sistematskih međuodnosa u jezičnoj uporabi kroz dvije domene, a teorija konceptualne integracije cilja na identificiranje preslikavanja među kognitivnim modelima postavljenima da bi se shvatili određeni iskazi“²⁸ (2006: 188). Unatoč tomu što su konvencionalne metafore analizirane teorijom konceptualne metafore, teorijom konceptualne integracije „(1) postojeće analize metafora mogu postati preciznijima, (2) analize književnih tekstova mogu postati pročišćenije

25 U izvorniku: „...the correspondences simply cannot be enumerated.”

26 U izvorniku: „...need to face squarely the far greater complexity of integrations that lie behind observable metaphorical conceptual systems.”

27 U izvorniku: „...Lakoff's model does not capture what is perhaps the most characteristic feature of metaphor: a metaphor involves not only the activation of two domains, not only correspondences, but also a species of blending of two domains.”

28 U izvorniku: „...conceptual metaphor theory is focused on identifying and explaining systematic correspondence in language use across pairs of cognitive domains, conceptual blending theory is aimed at identifying mappings between cognitive models set up to understand particular utterances.”

i (3) lakše se rješavaju već prikazani problemi u analizi metafora²⁹ (Kövecses 2010: 272). Kövecses oba procesa smatra osnovnim kognitivnim operacijama ljudskoga uma dostupnima svim govornicima svih kultura, ali ne koriste se u istoj mjeri (2005: 282). Konceptualnu integraciju, metaforu, i metonimiju tumači kao kreativne sposobnosti pa ih objedinjuje pod krovnom pojmom „figurativna kreativnost“ (engl. *figurative creativity*), dok Grady i dr. (2001: 101) jednostavno navode da su pristupi komplementarni.

Dijakronijskim pregledom i usporedbom dviju teorija, vidljivo je da je teorija konceptualne metafore omogućila razvoj teorije konceptualne integracije.³⁰ Može se pretpostaviti da su konceptualne metafore nastale od konceptualnih *blendova* koji su učestalom uporabom postali usađeni, odnosno kao u (6).

- (6) Svaka je konceptualna metafora, kao dvodomenski model s izravnim poveznicama između izvorne i ciljne domene, nastala (u kontekstu određene kulture!) kroz proces „okamenjivanja“ veza između ulaznih prostora konceptualne integracije (i samim time nestanka generičkoga prostora), a sadržaj projekcijskoga prostora pretvorio se stabilizacijom na planu izraza u opće komunikacijsko dobro, tj. u konvencionalni metaforički izraz u čijoj pozadini stoji konceptualna metafora (Matovac, Tanacković Faletar 2009: 145).

29 U izvorniku: „...(1) *we can make previous metaphor analyses more precise, (2) we can provide more refined analyses of literary texts, and (3) we can better handle certain problems that arise in connection with the metaphor analysis.*”

30 Iako nakon objave *The Way We Think* 2003. Fauconnier i Turner nisu predlagali znatne izmjene teorije, Belaj i Tanacković Faletar predlažu reviziju na dvije razine. Prva se revizija tiče kognitivnoga statusa četiriju mentalnih prostora pa ih oni s obzirom na njihov konceptualni status u trenutku interpretacije iskaza dijele u tri skupine: (1) defokusirani mentalni prostori i defokusirani elementi, (2) istaknuti (određeni) mentalni prostori i istaknuti elementi te (3) fokalni mentalni prostori i fokalni elementi. S obzirom na to da nam je potreban izniman kognitivni napor za osvještavanje u trenutku interpretacije iskaza, generički prostor, zajedno sa svojim elementima, kao shematizirani skup sličnosti između dvaju ulaznih prostora, pripada defokusiranoj skupini. Ulaznim prostorima pripada status istaknutih umnih prostora jer oni uključuju određene elemente koji pripadaju temeljnim razinama taksonomijskoga modela pa su zbog toga relevantni, bliski i lako predočivi. Elementi koji su unutar ulaznih prostora bili tek istaknuti postaju fokalnim elementima, kreirajući pritom najistaknutiji prostor mreže konceptualne integracije - *blend*. Druga razina nadopune temeljnoga modela tiče se odnosa konceptualne integracije i metonimije, a odnosi se na uspostavljanje novih prostora unutar mreže u slučajevima koji najčešće uključuju metonimijske odnose CJELINA ZA DIO i kod kojih se pokazuje da se interpretacija metonimije odvija izvan ulaznih prostora temeljnoga modela – zbog toga uvode predulazne prostore (Belaj, Tanacković Faletar 2006: 162-166).

3. Analiza

Stopljenice (engl. *blends*) nastaju stapanjem (engl. *blending*), odnosno „kombiniranjem i fuzioniranjem neznačenjskih dijelova dviju (daleko češći slučaj, veoma rijetko triju) postojećih samoznačnica“ (Marković 2013: 93).

Stopljenicama se u ovomu radu, osim iz morfološke perspektive, pristupa iz perspektive konceptualne integracije. Stopljenice nastaju jezičnom uporabom, u diskursu, u trenutku kada govornik zaključi da nijedna riječ u njegovu umnom leksikonu ne može izraziti njegovu misao, stav ili kritiku pa je stopljenica “manje jezična a više govorna, diskurzivna činjenica” (Bagić 2015). Teorija konceptualne integracije idealna je za analizu diskursa jer „teorija umnih prostora opisuje jezik kao diskurs“ (Stanojević 2013: 79), ili preciznije – temelji se na umnim prostorima koji se „postavljaju dinamično u tekućem diskursu na temelju lingvističkih i nelingvističkih tragova i informacija“³¹ (Fauconnier 2007: 365).

Marković navodi da su stopljenice nastale „prvom tehnikom vica koju Freud spominje – zgušnjavanjem, zbijanjem, sažimanjem, komprimiranjem (nj. *Verdichtung*)“ (2016). Zgušnjavanje ili komprimiranje koje spominje Freud u teoriji je konceptualne integracije već spomenut pojam kompresije – neznačenjski dijelovi dviju (ili više) samoznačnih riječi postaju ulazni prostori među kojima se potom dinamičnim procesom pronalaze zajednički elementi i njihova međusobna preslikavanja, projiciraju se u projekcijski prostor i pokreće se *blend* koji stvara novo, zgusnuto značenje – to je „u korijenu onoga što nas čini ljudima. (...) Iako djeluje gotovo potpuno ispod razine svjesnoga“^{32 33} (Turner 2007: 378). Sličan pojam u analizi stapanja koriste Brdar i R. Brdar-Szabó (2008: 176) – “redukcija konceptualne udaljenosti” (engl. *reduction in the conceptual distance*) jer se stapanjem dvaju entiteta “proizvodi nešto što je na pola puta između njih i novoga, nasljeđuje neke osobine iz ulaznih jedinica, bile one zajedničke ili ne, ali mogu se pojaviti i neke nove neočekivane”³⁴ (Brdar, R. Brdar- Szabó 2008: 176). Iako je konceptualna integracija (ili stapanje) osnovni ljudski kognitivni sklop kojega čovjek nije svjestan, stapanje kao rječogradni postupak čovjek pokreće svjesno pa se time isključuju

31 U izvorniku: „...set up dynamically throughout an ongoing discourse on the basis of linguistic and nonlinguistic clues and information.”

32 U izvorniku: „... at the root of what makes us human. (...) Yet it works almost entirely below the horizon of consciousness.”

33 Na tragu nesvjesnoga, Marković (2016) navodi da „ima u stopljenicama nešto nesvjesno i neurotično“.

34 U izvorniku: „... produce something that is halfway between them and therefore new, it inherits some features from the inputs, shared or not, but some novel and unexpected features may appear.”

„nesvjesna govorna ukrštanja značenja ili oblika riječi (kontaminacije), prastara stezanja (kontrakcije poput Isus Krist → *Isukrst*), govorne omaške te naprezanje jezičnih mogućnosti u dječjem govoru pri usvajanju jezika“ (Marković 2016).

Nadalje, S. Coulson ističe da teorija konceptualne integracije hvata spontane i trenutačne procese koji doprinose kratkotrajnim i inovativnim konceptualizacijama (2006: 192), a kako su društvene i političke prilike poticaj stvaranju novih konceptualizacija, dinamiku njihovih stvaranja, održavanja i promjena teorija konceptualne integracije može pratiti svojim ustrojem. U svim izdvojenim stopljenicama Ja Zmaj komentira teme vezane uz trenutno političko stanje u zemlji, a shvati li se pojam političkoga diskursa u širem smislu riječi, „u suvremenom digitalnom dobu, pojavom novih medija, politički je diskurs obogaćen i internetskim političkim *memovima*“ (S. Berberović, N. Delibegović Džanić 2015: 10). Internetski *memovi* objašnjeni su kao „slika, video, dio teksta itd., tipično humorističan po prirodi, koji korisnici interneta brzo kopiraju i šire, često s varijacijama“³⁵ – fotomontaže su vrsta internetskih *memova*. S obzirom na to da su stopljenice u Zmajevu stvaralaštvu bez iznimke popraćene fotomontažama i umni prostori „prožimaju ljudsku misao i djelovanje bez obzira na to je li jezik direktno uključen“ (Fauconnier 2007: 372) teorija se može primijeniti i na neverbalni dio. Prilikom stvaranja fotomontaža, Ja Zmaj preuzima fotografije koje su svojevrsni ulazni prostori, izdvaja (ili *reže*) njihove zajedničke elemente koji se preslikavaju i potom ih stapa (ili *lijepi*) u potpuno novu tvorevinu – fotomontažu. Dakle, on provodi stapanje na tri razine – leksičkoj, konceptualnoj i slikovnoj. U izdvojenim je primjerima stapanje na slikovnoj razini, jasno, vidljivo u svih trinaest stopljenica, no stapanje na konceptualnoj razini ne prati uvijek stapanje na leksičkoj razini pa su stopljenice podijeljene na konceptualne stopljenice (u kojima se stapa i na leksičkoj i konceptualnoj razini) i na leksičke stopljenice (u kojima se stapa na leksičkoj razini).

3.1. Konceptualne stopljenice

U ovomu radu od trinaest izdvojenih stopljenica analizira se ukupno njih devet. Od zrcalnih je pronađena samo jedna, navedena u (7); od dvookvirnih ih je pronađeno šest, ali su detaljno analizirana tri značenja, odnosno dvije stopljenice, navedene su u (8) do (13). Od leksičkih su analizirane sve koje su pronađene, ukupno ih je šest, navedene su u (14) do (19).

35 Izvor: *Oxford Living Dictionaries*, meme: „An image, video, piece of text, etc., typically humorous in nature, that is copied and spread rapidly by Internet users, often with slight variations.”

(<https://en.oxforddictionaries.com/definition/meme>, pristup 8. rujna 2018).

3.1.1. Zrcalne mreže

Zrcalne su mreže (engl. *mirror networks*) tip integracijskih mreža u kojima svi umni prostori dijele isti organizacijski okvir (Fauconnier, Turner 2003b: 122). U *Rječniku* (Marković i dr. 2016) se nalazi više od jedne, ali je u građi ilustriranih stopljenica Ja Zmaja pronađena samo jedna, kao u (7).

(7) **Karamarkov** *im.* </Tomislav/ Karamarko × /Božo/ Petrov>³⁶

Slika 7. Fotomontaža Karamarkov³⁷

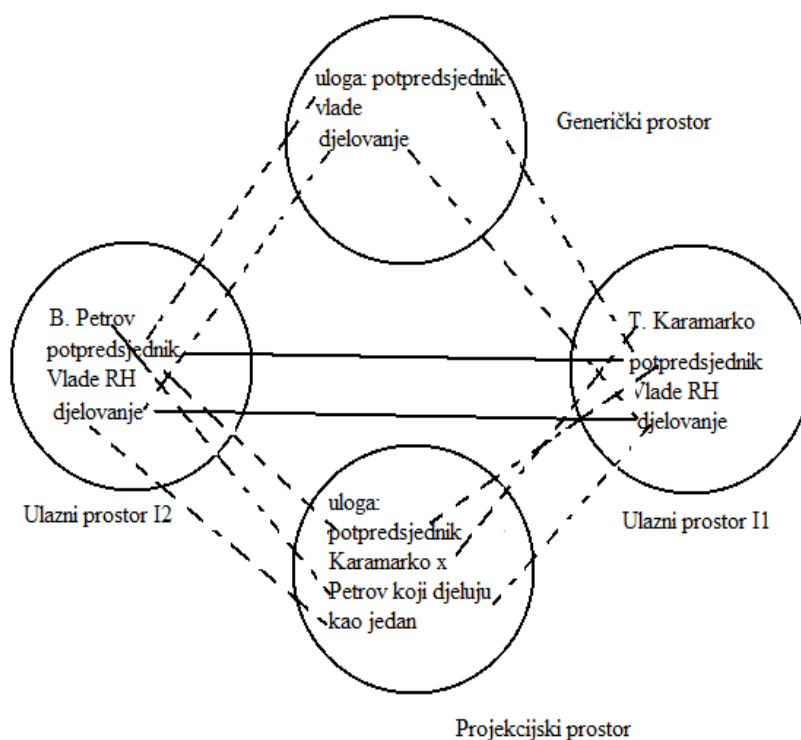
Zrcalnim se mrežama stvaraju manje kompleksna značenja. U ulaznomu prostoru I_1 nalazi se Tomislav Karamarko, a u ulaznomu prostoru I_2 nalazi se Božo Petrov. Oba ulazna prostora dijele isti organizacijski okvir – predsjedavanje Vladom Republike Hrvatske pa se samim time u oba ulazna prostora lociraju njihove uloge potpredsjednika vlade. Uloga (pot)predsjednika vlade uključuje djelovanje pa se u generički prostor preslikava *uloga* i djelovanje (primjerice, donošenje odluka). Takva se struktura potom projicira u projekcijski prostor ili *blend* u kojemu se na razini jezičnih izraza stapaju Karamarko i Petrov u *Karamarkov*, a usput i njihova uloga te djelovanje, pri čemu se stvara novo značenje kojim se aludira da će njih obojica obnašati dužnost potpredsjednika vlade kao jedna osoba, odnosno da će jedan utjecati na drugoga i

36 Marković, I. i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*, Karamarkov. (<https://stilistika.org/ka>, pristup 8. rujna 2018).

37 Izvor: Ja Zmaj, *Karamarkov*.

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1699412613629822/?type=3&theater>, pristup 8. rujna 2018).

obrnuto. Ovaj je *blend* primjer kompresije vitalnoga odnosa *uloge* – vanjski vitalni odnos uloge između dvaju se ulaznih prostora u *blendu* komprimira u isti tip vitalnoga odnosa. Nadalje, fotomontaža, osim što dodaje na humorističnosti, slikovnim elementima, uz verbalne, upućuje primatelja na rekonstrukciju integracijske mreže (N. Delibegović Džanić, S. Berberović 2017: 18). Jasno je da je Zmaj *izrezao* i *zalijepio* Karamarkovo lice na Petrovo, što primatelju omogućuje lakše shvaćanje značenja stopljenice, iako je ono u ovom slučaju prilično prozirno zbog jednostavnosti. Nadalje, fotomontaža olakšava strukturiranje ulaznih prostora i razmotavanje (engl. *unpacking*, Fauconnier, Turner 2003b: 332, Turner 2007: 382), odnosno rekonstrukciju cijele mreže da bi se shvatilo značenje jer „primatelj mora razmotati *blend* i rekonstruirati ulazne prostore prateći znakove prikazane verbalno i/ili vizualno“³⁸ (N. Delibegović Džanić, S. Berberović 2014: 400). Nadalje, od primatelja se očekuje znanje o ondašnjoj političkoj situaciji da bi se *blend* uspješno shvatio – Petrov i Karamarko u isto su vrijeme bili potpredsjednici Vlade Republike Hrvatske pa se u ovom *blendu* osim uloge, komprimiraju i vitalni odnosi prostora i vremena.

Slika 8. Prikaz zrcalne mreže na primjeru stopljenice Karamarkov

38 U izvorniku: „...the viewer must unpack the blend and reconstruct the input spaces following the cues represented verbally and/or visually.”

3.1.2. Dvookvirne mreže

U dvookvirnim mrežama oba ulazna prostora imaju organizacijske okvire koji se razlikuju, a organizacijski okvir projekcijskoga prostora u sebi uključuje dijelove obaju organizacijskih okvira ulaznih prostora, zajedno s vlastitom novonastalom strukturom. U takvima tipovima mreža oba organizacijska okvira jednako doprinose organizaciji projekcijskoga okvira (Fauconnier, Turner 2003b: 131). Iz korpusa je izdvojeno šest stopljenica nastalih u tipu mreže kao u (8) do (13).

(8) **Bajiro** [bajiro] *im.* </Mladen/ Bajić × /Hercule/ Poirot> pogrdno za glavnoga državnog odvjetnika RH M. Bajića³⁹

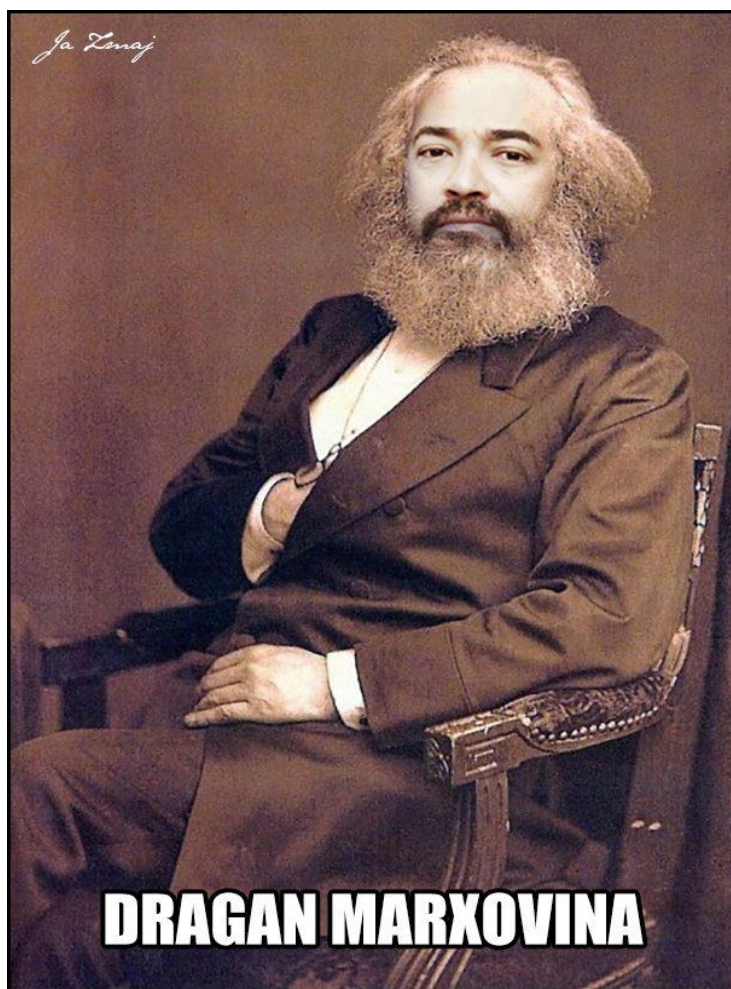
Slika 9. Fotomontaža Bajiro⁴⁰

39 Marković, I. i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*, Bajiro. (<https://stilistika.org/ba-be>, pristup 8. rujna 2018).

40 Izvor: Ja Zmaj, *Bajiro*.

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1406722852898801/?type=3&theater>, pristup 9. rujna 2018).

(9) **Marxovina** [marksovina] *im.* </Karl/ Marx × /Dragan/ Markovina>⁴¹

*Slika 10. Fotomontaža Marxovina*⁴²

41 Marković, I. i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*, Marxovina. (<https://stilistika.org/ma>, pristup 8. rujna 2018.)

42 Izvor: Ja Zmaj, *Marxovina*.

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1802093106695105/?type=3&theater>, pristup 9. rujna 2018).

(10) **Porezman** *im.* <porez × Sulejman /Veličanstveni/>⁴³

Slika 11. Fotomontaža Porezman⁴⁴

43 Marković, I. i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*, Porezman. (<https://stilistika.org/po>, pristup 8. rujna 2018.)

44 Izvor: Ja Zmaj, *Porezman*.

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1412395088998244/?type=3&theater>, pristup 9. rujna 2018).

(11) **zampiti** *gl.* <ZAMP ‘Zaštita autorskih muzičkih prava’ × jamiti ‘uzeti’>⁴⁵

Slika 12. Fotomontaža zampio⁴⁶

U takvim se stopljenicama stvara kompleksnije značenje, a od šest stopljenica dvije, odnosno tri gleda li se na uspostavljena značenja, bit će detaljnije analizirane – *stockholmski* i *Kitanic*.

45 Marković, I. i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*, zampiti. (<https://stilistika.org/za-zg>, pristup 8 rujna 2018.)

46 Izvor: Ja Zmaj, zampiti.

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1443480732556346/?type=3&theater>, pristup 9. rujna 2018).

(12) **stockholmski** [štokolmski] *prid.* <stockholmski /sindrom/ × Stock /84/>⁴⁷

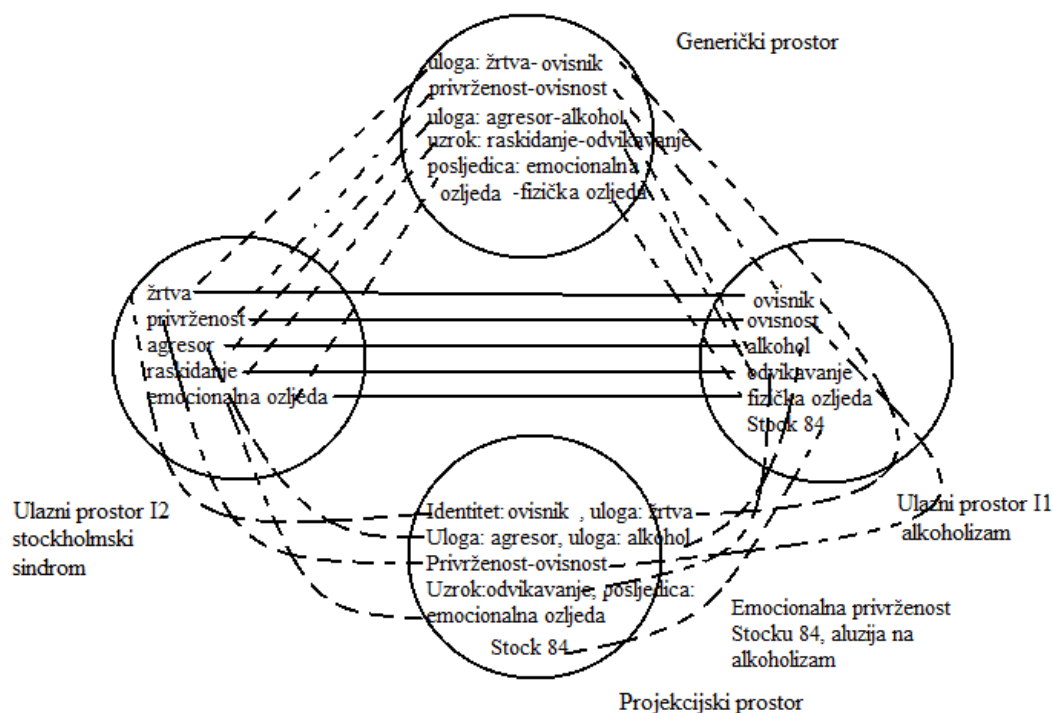
Slika 13. Fotomontaža *stockholmski*⁴⁸

Započne li se analiza stopljenice *stockholmski* (sindrom), prvi bi zaključak bio da to nije stopljenica, već uobičajen naziv za sindrom koji opisuje emocionalno vezivanje žrtve uz agresora, primjerice otmičara. Uzme li se u obzir fotomontaža, jasno je da se autor poigrava cjelovitim grafijskim i fonološkim preslikavanjem ključnih dijelova riječi *stockholmski* (izuzme li se *-holmski*) i *Stock* (izuzme li se *84*). Fotomontaža s likom Vladmira Šeksa primatelju otkriva da je to stopljenica i potiče na razmotavanje (engl. *the unpacking*) (Fauconnier, Turner 2003b: 332, Turner 2007: 382) *blenda* i uočavanje ulaznih prostora.

47 Marković, I. i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*, stockholmski. (<https://stilistika.org/sr-sz>, pristup 8. rujna 2018.)

48 Izvor: Ja Zmaj, *stockholmski*.

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1407106029527150/?type=3&theater>, pristup 8. rujna 2018).

Slika 14. Prikaz dvookvirne mreže na primjeru stopljenice stockholmski

Ulazni je prostor I₁ alkoholizam, a ulazni prostor I₂ stockholmski sindrom. Navedeni elementi u ulaznim prostorima postaju istovrijednici i među njima se uspostavlja preslikavanje: ovisnik je ovisan o alkoholu, žrtva je privržena agresoru, a odvikavanje, odnosno raskidanje uzrokuje fizičke ozljede, odnosno emocionalne ozljede. Elementi zajednički ulaznim prostorima preslikavaju se u generički i potom projiciraju u projekcijski prostor zajedno s elementom iz ulaznoga prostora I₁ – Stock 84. Pokretanjem *blenda* i stvaranjem novonastale strukture stvara se novo značenje emocionalne privrženosti Stocku 84, prema kojemu je ovisnik žrtva, alkohol je agresor koji izaziva ovisnost, ali i privrženost, a odvikavanje nosi sa sobom posljedicu emocionalne ozljede. U ovom primjeru fotomontaža upućuje da je riječ o stopljenici i olakšava rekonstrukciju cijele mreže da bi se shvatilo značenje. Kao i u prethodnoj mreži, od primatelja se očekuje da će posegnuti u pozadinsko znanje o alkoholizmu i stockholmskomu sindromu za uspješno shvaćanje stopljenice. Novonastalo je značenje složeno i potiče primatelja na razmišljanje o osobi iz ulaznoga prostora, po čemu je vidljivo preslikavanje koje ide u dva smjera, u ovom primjeru iz *blenda* u ulazni prostor. Osim što upućuje na stopljenicu, omogućuje strukturiranje ulaznih prostora i razmotavanje, fotomontaža je i humoristična, a humorom se može aludirati na oblik subverzije.

(13) **Kitanic** [kitanik, kajtenik] *im.* </Kolinda Grabar-/Kitarović × Titanic>⁴⁹

Ovaj je primjer izdvojen zbog polisemije –stopljenicom *Kitanic* aludira se, ovisno o fotomontaži, na bliske prijateljske odnose između Kolinde Grabar-Kitarović i Tomislava Karamarka te Kolinde Grabar-Kitarović i Zdravka Mamića. Nadalje, stopljenica *Kitanic* bez fotomontaže ne može sama uspostaviti značenje ili uputiti na obje polazne riječi. Nedvojbeno je da je drugi dio preuzet od riječi *Titanic*, no pojavljuje se problem s prvim dijelom (?kit, ?kita). Kad se uzme u obzir fotomontaža, vidljivo je da je porijeklo prvoga dijela stopljenice prezime Kitarović koje je, može se pretpostaviti, namjerno odabrano zbog seksualnih aluzija kakvih ne bi bilo da je porijeklo prvoga dijela Kolinda ili Grabar.

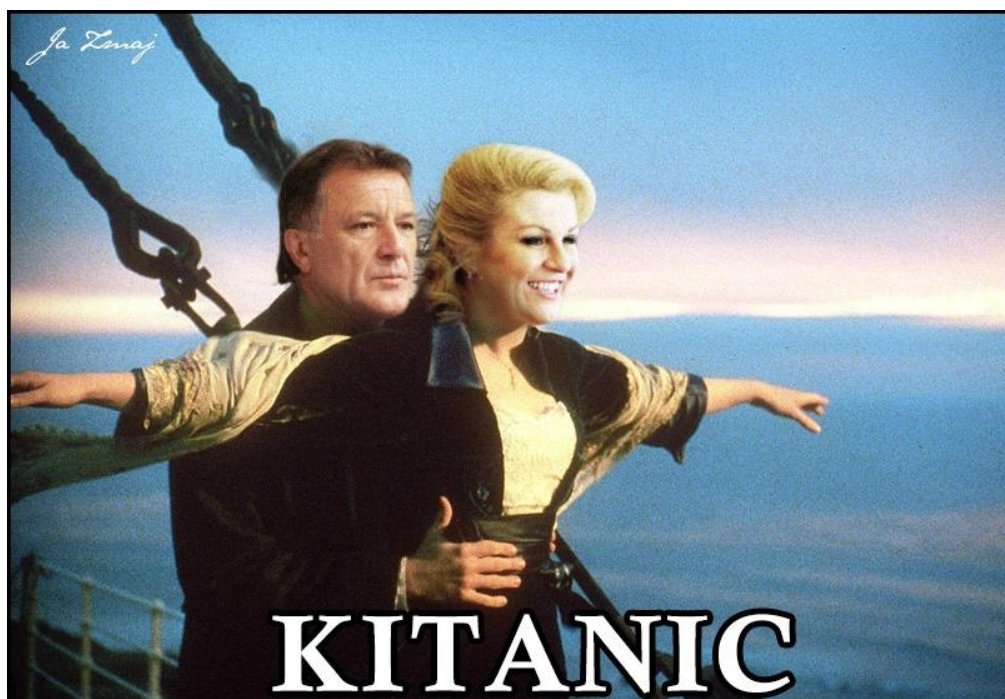

Slika 15. Fotomontaža *Kitanic* (prva inačica)⁵⁰

49 Marković, I. i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*, Kitanic. (<https://stilistika.org/kc-knj>, pristup 8. rujna 2018).

50 Izvor: Ja Zmaj, *Kitanic* [prva inačica].

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1584955208408897/?type=3&theater>, pristup 8. rujna 2018).

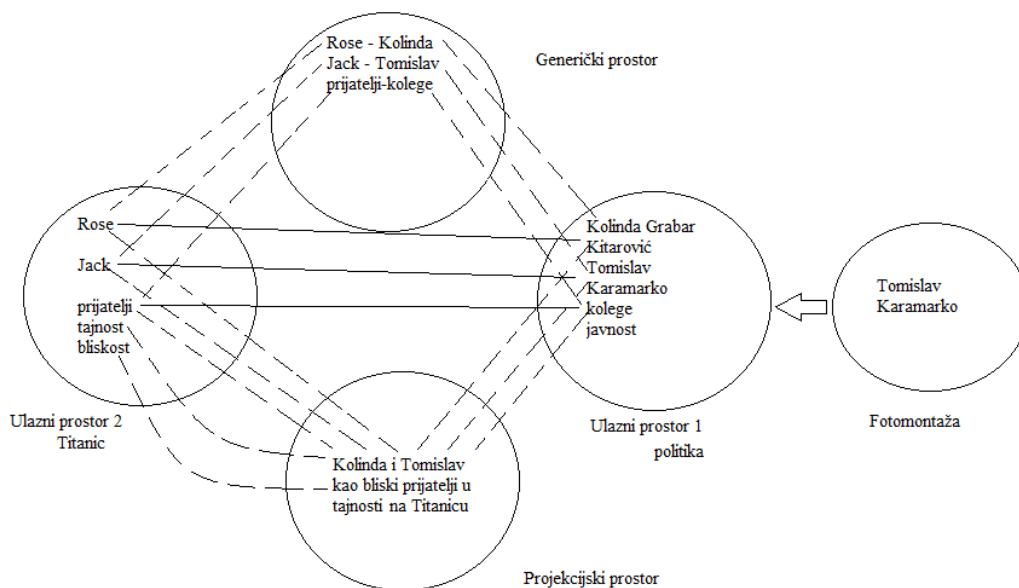

Slika 16. Fotomontaža Kitanic (druga inačica)⁵¹

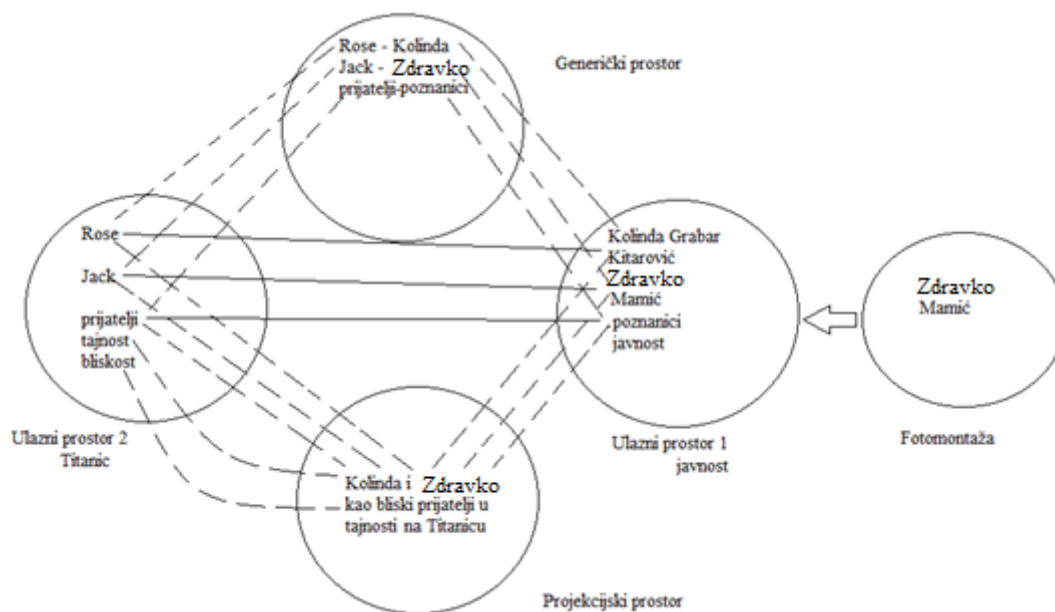
Nakon određivanja riječi koje ulaze u stapanje nastaje *Kitanic*, no i dalje nije jasno koje je značenje te stopljenice dok se u obzir ne uzme fotomontaža – u ovim primjerima neverbalni dio, odnosno slikovni element preuzet iz fotomontaže ulazi u integracijsku mrežu i pomaže uspostaviti (pred)ulazne prostore i značenje.

⁵¹ Izvor: Ja Zmaj, *Kitanic* [druga inačica].

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1711089239128826/?type=3&theater>, pristup 8. rujna 2018).

Slika 17. Prikaz dvookvirne mreže na primjeru stopljenice Kitanic (prva inačica)

Slika 18. Prikaz dvookvirne mreže na primjeru stopljenice Kitanic (druga inačica)

Navedeni primjeri potvrđuju otvorenost projekcijskoga prostora (Schmid 2011: 219) i dinamičnost konceptualne integracije. Iako postoje tvorbeni i vladajući principi, ne može se predvidjeti značenje koje će nastati u *blendu*. U prvomu je primjeru uspostavljen odvojen predulazni prostor neverbalnoga porijekla koji upućuje da se u ulazni prostor I₁ projicira Tomislav Karamarko koji postaje istovrijedni element Jacku, kao Kolinda Grabar-Kitarović Rose, organizirani pomoću okvira politike. U ulaznomu prostoru I₂ organizacijski okvir

uspostavlja film *Titanic*, a nakon projiciranja zajedničkih elemenata iz generičkoga prostora, pokretanjem *blenda* stvara novonastalu strukturu u kojoj se aludira na bliske odnose Grabar-Kitarović i Karamarka. Isti je proces i u drugome primjeru, samo što je u predulaznomu prostoru Zdravko Mamić, a organizacijski okvir ulaznoga prostora I₁ jest javnost – oboje su javne osobe i pretpostavlja se da su znanci, no nakon pokretanja istrage protiv Mamića i pojave glasina o njihovoj navodnoj bliskosti autor aludira na te glasine stvarajući pritom humorističnu fotomontažu.

Na tragu kompresije koja se spominjala u prethodnim poglavljima, ovi analizirani primjeri pokazuju kako se složena značenja poput aluzije na alkoholizam ili aluzije na blisko prijateljstvo mogu komprimirati, odnosno sažeti u jednostavan oblik, točnije jednu riječ „jer na temelju moći kompresije (sažimanja) i dekompresije (odžimanja), jednostavan oblik može potaknuti konstrukciju izrazito složenoga značenja“⁵² (Fauconnier, Turner 2003a: 63). Iako je stapanje proučavano kao rječogradni postupak, takvi su izrazi izrazito kompleksni pa je takvo „proučavanje necjelovito ako se simultano ne proučavaju sheme stapanja koje potiču takvi jezični izrazi“⁵³ (Fauconnier, Turner 2003a: 76). „Napredna konceptualna integracija pokreće se simultano i na konceptualnoj i na leksičkoj razini“⁵⁴ (Fauconnier, Turner 2003a: 86) i za stvaranje složenijih značenja zahtjeva dvookvirno stapanje čime se stvara kontinuitet, ali i promjena na objema razinama.

52 U izvorniku: „...by virtue of the power of compression and decompression, a simple form can prompt for the construction of an extremely complicated meaning.”

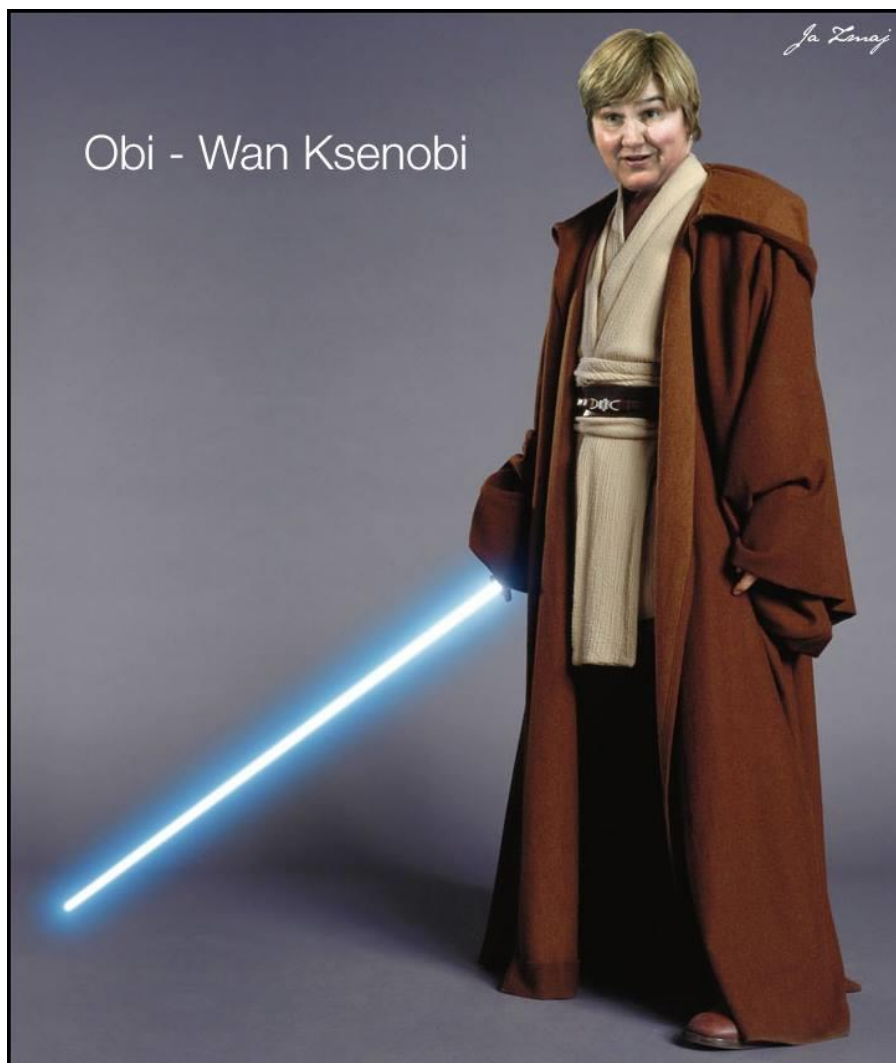
53 U izvorniku: „...study is essentially incomplete if we do not simultaneously study the blending schemes for which these language forms prompt.”

54 U izvorniku: „advanced conceptual integration operates simultaneously for both conceptual and formal structure.”

3.2. Leksičke stopljenice

Iz građe je izdvojeno šest stopljenica u kojima konceptualna integracija ne prati leksičko stapanje, kao u (14) do (19). To su dosjetke, igre riječima, kalamburi (engl. *puns*).

(14) **Ksenobi** *im.* <ksenofob, ksenofobija × /Obi-Wan/ Kenobi>⁵⁵

*Slika 19. Fotomontaža Ksenobi*⁵⁶

55 Marković, I. i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*, Ksenobi. (<https://stilistika.org/ks-kz>, pristup 8. rujna 2018).

56 Izvor: Ja Zmaj, *Ksenobi*.

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1684417108462706/?type=3&theater>, pristup 9. rujna 2018).

(15) **Mentallica** [mentalika] im. <mentalan ‘slabouman’ × Metallica>⁵⁷

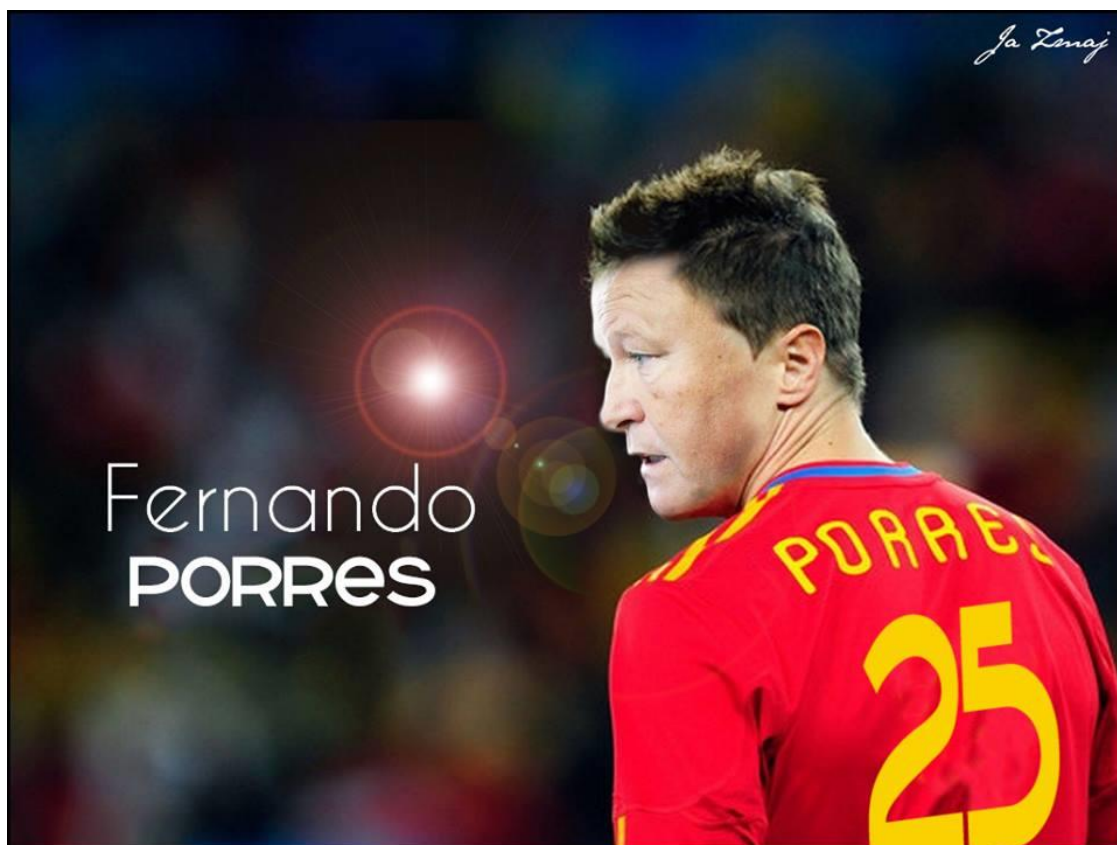
Slika 20. Fotomontaža Mentallica⁵⁸

⁵⁷ Marković, I. i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*, Mentallica. (<https://stilistika.org/mc-mn>, pristup 8. rujna 2018).

⁵⁸ Izvor: Ja Zmaj, *Mentallica*.

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1427950920775994/?type=3&theater>, pristup 9. rujna 2018).

(16) **Porres** [pores, porez] *im.* <porez × /Fernando/ Torres>⁵⁹

Slika 21. Fotomontaža Porres⁶⁰

⁵⁹ Marković, I. i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*, Porres. (<https://stilistika.org/po>, pristup 8. rujna 2018).

⁶⁰ Izvor: Ja Zmaj, *Porres*.

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1436344179936668/?type=3&theater>, pristup 9. rujna 2018).

(17) **Promil-un** *im.* <promil × /Kim Jong/-il × /Kim Jong/-un>⁶¹

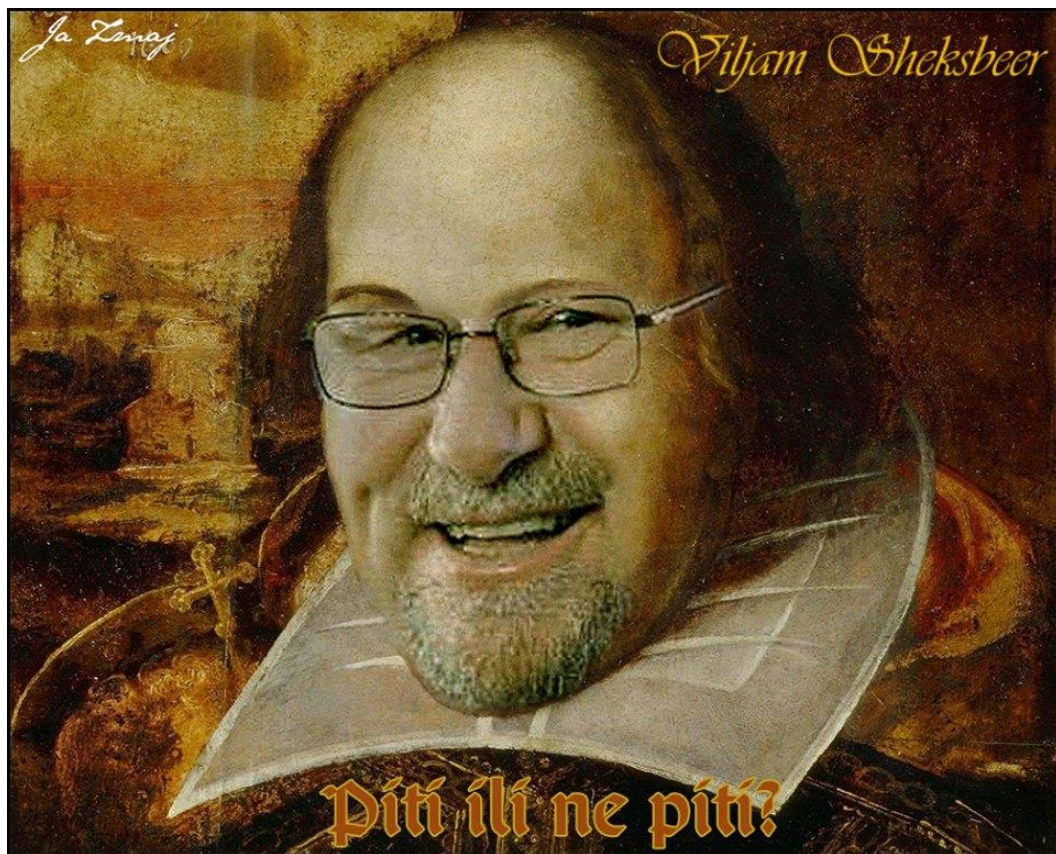
Slika 22. Fotomontaža Promil-un⁶²

61 Marković i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*, Promil-un. (<https://stilistika.org/pr>, pristup 8. rujna 2018).

62 Izvor: Ja Zmaj, *Promil-un*.

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1449857718585314/?type=3&theater>, pristup 9. rujna 2018).

- (18) **Sheksbeer** [šeksbir] *im.* </William/ Shakespeare × /Vladimir/ Šeks × e. beer ‘pivo’>⁶³

Slika 23. Fotomontaža Sheksbeer⁶⁴

63 Marković, I. i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*, Sheksbeer. (<https://stilistika.org/sf-slj>, pristup 8. rujna 2018).

64 Izvor: Ja Zmaj, *Sheksbeer*.

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1421855841385502/?type=3&theater>, pristup 9. rujna 2018).

(19) **Vlajder** *im.* <Vlaj ‘čovjek iz splitskoga zaleđa’ × /Darth/ Vader>⁶⁵

Slika 24. Fotomontaža Vlajder⁶⁶

Budući da su jezični oblici umni elementi i mogu se stapati poput drugih umnih elemenata (Fauconnier, Turner 2003b: 365), nastaju leksičke stopljenice jer se stapanje na leksičkoj razini ne poklapa uvijek sa stapanjem na konceptualnoj (Fauconnier, Turner 2003a: 74) – dakle, neovisno je. Ove su leksičke stopljenice potaknute „djelomičnim preslikavanjem“ (engl. *partial mapping*, Fauconnier, Turner 2003b: 367), odnosno poigravanjem sličnostima među glasovima: *mentalan* × *Metallica*, *porez* × *Torres*, *Vlaj* × *Vader* [vejder]. *Promil-un* i *Sheksbeer* leksičke su stopljenice koje se sastoje od triju polaznih riječi, što nije često, a kod potonje se dodatno potencira humoristični efekt riječju *Viljam* (asocijacija na viljamovku) umjesto William. *Ksenobi* je leksička stopljenica potaknuta sličnostima među glasovima, ali i rimovanjem glasova kad se stopljenica *Ksenobi* pridoda ostatku originalnoga imena: *Obi-Wan Ksenobi*. U primjeru *Mentallica* ne dolazi do stapanja na konceptualnoj razini jer se integracijska mreža ne može uspostaviti – između *mentalnoga* i glazbene skupine *Metallica* ne

65 Marković, I. i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*, Vlajder. (<https://stilistika.org/v>, pristup 8. rujna 2018).

66 Izvor: Ja Zmaj, Vlajder.

(<https://www.facebook.com/1406713659566387/photos/a.1406714119566341/1691378764433207/?type=3&theater>, pristup 9. rujna 2018).

nalaze se istovrijednice koje bi mogle ući u stapanje. U stopljenici *Mentallica* autor se poigrava sličnim fonološkim materijalom, stvarajući pritom šaljivu aluziju na mentalne sposobnosti političara prikazanih na fotomontaži, ali okvir glazbe, glazbene industrije, glazbene skupine ili koncerata ne ulazi u stapanje na konceptualnoj razini. Tako je i u stopljenicama *Porres* i *Vlajder*. Torres je nogometaš koji je tako prikazan i na fotomontaži, no porezna reforma iz okvira ekonomije i politike se na konceptualnoj razini ne stapa s nogometom, već se, kao što je spomenuto, stapaju fonološki slične riječi. U primjeru *Vlajder* humorističnom se fotomontažom ukazuje na Kerumovo porijeklo, koje na konceptualnoj razini ne uspostavlja odnos istovrijednosti s osnovnom crtom Dartha Vadera iz filmskoga serijala *Ratovi zvijezda* - zlobom. Ako bi se stopljenicom i fotomontažom aludiralo na optužbe o korupciji, tad bi se stapanje odvijalo i na konceptualnoj razini, no u ovomu je primjeru ipak riječ o djelomičnomu preslikavanju zbog sličnoga fonološkog materijala polaznih riječi. Stopljenica *Ksenobi* potaknuta je također sličnostima u fonološkomu materijalu, ali i rimom, a stapanje na leksičkoj razini nije popraćeno stapanjem na konceptualnoj jer ksenofobija podrazumijeva strah i odbojnost prema strancima ili nepoznatomu, određen tip diskriminacije i izoliranja onoga što je drugačije i nepoznato govorniku. Druga polazna riječ jest ime džedaja Obi-Wana Kenobija iz filmskoga serijala *Ratovi zvijezda*, fiktivnoga lika čiji su svjetonazor i filozofija dijametralno suprotni ksenofobiji, mržnji ili diskriminaciji. U stopljenicama *Promil-un* i *Sheksbeer* polazne su riječi stopljene na leksičkoj razini da bi spomenute stopljenice prilikom izgovora podsjećale na riječ, odnosno ime koje je govorniku otprije poznato – promil, odnosno Shakespeare. Za razliku od stopljenice *stockholmski (sindrom)* u kojoj se na konceptualnoj razini stapaju emocionalna i tjelesna ovisnost, u spomenutim se stopljenicama okviru politike i upravljanja državom, odnosno okviru (engleske) književnosti, pisanja djela i poznatih citata ne stapaju na konceptualnoj razini s ovisnošću o alkoholu.

Iako se stapanje u ovim primjerima odvija samo na leksičkoj razini, ove su stopljenice također popraćene fotomontažama. Humorističnost je zajedničko obilježje ovih stopljenica, a fotomontaža ima funkciju potenciranja iste. Osobito je to vidljivo u primjeru *Vlajder* u kojemu je autor, iako nije bilo nužno, dodao pršut na kacigu zlikovca Dartha Vadera. Nadalje, fotomontaža omogućuje otkrivanje polaznih riječi koje ulaze u stapanje, posebice u primjeru *Ksenobi* jer ne zna svaki govornik hrvatskoga jezika da je Obi-Wan Kenobi fiktivan lik iz filmskoga serijala *Ratovi zvijezda* i da je Kenobi jedna od riječi koja se stapa. Fauconnier i Turner navode kako je zrcaljenje između leksičkoga stapanja i konceptualnoga stapanja rijetkost (Fauconnier, Turner 2003b: 368), no kako se pokazalo na primjeru ovih izdvojenih

stopljenica, to nije tako (barem u hrvatskomu jeziku). Dakako, odnos i razmjer leksičkoga stapanja u odnosu na konceptualno valjalo bi istražiti na većoj građi, čak na primjeru građe prikupljene iz cijeloga Rječnika.

4. Zaključak

Primjenom teorije konceptualne integracije na ilustrirane stopljenice, tj. stopljenice ostvarene uz neverbalni, slikovni dio (fotomontažu) u ovom se radu pokazalo da je stapanje doista složen proces. Kao i u drugim proučavanim stopljenicama, i u ovom se radu pokazalo da stapanje na leksičkoj razini može, ali ne mora uključiti stapanje na konceptualnoj razini.

Stapanjem isključivo na leksičkoj razini nastaju leksičke stopljenice ili kalamburi, šaljive riječi koje ne uključuju stapanje na konceptualnoj razini i time ne stvaraju složenija značenja. Fotomontaža u takvim stopljenicama ima funkciju naglašavanja humorističnosti.

Kad je uz stapanje na leksičkoj razini uključeno i stapanje na konceptualnoj razini, nastaju složenija značenja. Dvookvirne mreže, budući da organizacijski okvir preuzimaju iz obaju ulaznih prostora, proizvode složenija značenja u odnosu na zrcalne mreže koje dijele isti organizacijski okvir. Fotomontaža u takvim stopljenicama može imati raznoliku ulogu: potiče primatelja na razmotavanje *blenda*, upućuje na ulazne prostore pa čak i sama može biti ulazni prostor. Budući da je značenje složenije, fotomontaža osim navedenih funkcija također naglašava humorističnost, no može se pretpostaviti da se u pozadini krije i autorova subverzija prema trenutnoj političkoj i društvenoj situaciji.

Prijedlog podjele stopljenica na konceptualne stopljenice i leksičke stopljenice, iako je potvrđen na temelju ove građe i relevantnoj literaturi (i na engleskomu jeziku), valjalo bi dalje istražiti na temelju veće građe, odnosno cijeloga Rječnika.

5. Literatura

Bagić, Krešimir (2015) Stopljenica: riječ, figura, kultura. U: *Svijet stila, stanja stilistike*. Zbornik radova prezentiranih na istoimenom kolokviju održanom 13. veljače 2015. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. (<http://stilistika.org/svijet-stila-stanja-stilistike>, pristup 8. rujna 2018)

Belaj, Branimir, Goran Tanacković Faletar. Protučinjenične uvjetne rečenice, umni prostori i metonimija u kontekstu teorije konceptualne integracije. U: *Suvremena lingvistika*. Vol. 62. Br. 2. Str. 151-181.

Berberović, Sanja, Nihada Delibegović Džanić (2015) Bitno je biti...? – Teorija konceptualne integracije i internetski politički *memovi*. U: *Dimenzije značenja*. Uredio: Branimir Belaj. Str. 9-30. Zagreb: Zagrebačka slavistička škola.

Brdar, Mario, Rita Brdar-Szabó (2008) On the marginality of lexical blending. U: *Jezikoslovlje*. Vol. 9. Br. 1-2. Str. 171-194.

Coulson, Seana (2002) *What's so funny? Conceptual integration in humorous examples*. (<http://www.cogsci.ucsd.edu/~coulson/funstuff/funny.html>, pristup 2. rujna 2018.)

Coulson, Seana (2006) Conceptual blending in thought, rhetoric, and ideology. U: *Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives*. Uredili: Gitte Kritiansen et al. Str. 187-208. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Croft, William, D. Alan Cruse (2004) *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Delibegović Džanić, Nihada, Sanja Berberović (2014) Hot Cakes: The Use of Idioms in Political Cartoons. U: *Phraseologie und Kultur/Phraseology and Culture*. Uredili: Vida Jesenšek i Dmitrij Dobrovol'skij. Str.392-404. Maribor: Filozofski fakultet.

Delibegović Džanić, Nihada, Sanja Berberović (2017) #ForgiveUsForWeHaveSinned: Conceptual integration theory and political Internet humour. U: *European Journal of Humour Research*. Vol. 5. Br. 2. Str. 4-22.

Fauconnier, Gilles (1997) *Mappings in Thought and Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Fauconnier, Gilles (1998) *Mental Spaces: aspects of meaning construction in natural language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Fauconnier, Gilles (2007) Mental spaces. U: *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Uredili: Dirk Geeraerts i Hubert Cuyckens. Str. 351-376. Oxford, New York: Oxford University Press.

Fauconnier, Gilles (2009) Generalized integration networks. U: *New Directions in Cognitive Linguistics*. Uredile: Vyvyan Evans i Stéphanie Pourcel. Str.147-160. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Fauconnier, Gilles, Mark Turner (1999) Metonymy and Conceptual Integration. U: *Metonymy in Language and Thought*. Uredili: Klaus-Uwe Panther i Günter Radden. Str. 77-90. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Fauconnier, Gilles, Mark Turner (2000) Compression and global insight. U: *Cognitive Linguistics*. Vol. 11. Br. 3-4 Str. 283-304.

Fauconnier, Gilles, Mark Turner (2003a) Conceptual blending, from and meaning. U: *Recherches en communication: Sémiotique Cognitive*. Br. 19. Str. 57-86.

Fauconnier, Gilles, Mark Turner (2003b) *The way we think: conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York: Basic books.

Fauconnier, Gilles, Mark Turner (2006) Conceptual Integration Networks. U: *Cognitive Linguistics: Basic Readings*, ur. Dirk Geeraerts. Str. 303-372. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Fauconnier, Gilles, Mark Turner (2008) Rethinking Metaphor. U: *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Uredio: Raymond W. Gibbs Jr. Str. 53-66. Cambridge: Cambridge University Press.

Gibbs Jr., Raymond W. (2000) Making good psychology of blending theory. U: *Cognitive Linguistics*. Vol. 11. Br. 3-4. Str. 347-358.

Grady, Joseph i dr (1999) Conceptual blending and metaphor. U: *Metaphor in Cognitive Linguistics*. Uredili: Raymond W. Gibbs Jr. i Gerard J. Steen. Str. 101-124. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Grady, Joseph E, Todd Oakley i Seana Coulson (2001) Blending and Metaphor. U: *Metaphor in Cognitive Linguistic: selected papers from the fifth International Cognitive Linguistics Conference, Amsterdam, July 1997*. Uredili: Raymond W. Gibbs Jr. I Gerard J. Steen. Str. 101-124. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Kok, Siaohui, Wolfram Bublitz (2011) Conceptual blending, evaluation and common ground: George W. Bush and Saddam as friend or foe? U: *Windows to the Mind: Metaphor, Metonymy and Conceptual Blending*. Uredili: Sandra Handl i Hans-Jörg Schmid. Str. 291-309. Berlin, New York: De Gruyter Mouton.

Kövecses, Zoltán (2005) *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kövecses, Zoltán (2008) Conceptual metaphor theory: Some criticism and alternative proposals. U: *Annual Review of Cognitive Linguistics*. Vol. 6. Br. 1. Str. 168-184.

Kövecses, Zoltán (2010) *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford, New York: Oxford University Press.

Kövecses, Zoltán (2011) Issues in conceptual metaphor theory. U: *Windows to the Mind: Metaphor, Metonymy and Conceptual Blending*. Uredili: Sandra Handl i Hans-Jörg Schmid. Str. 23-39. Berlin, New York: De Gruyter Mouton.

Lakoff, George (2006) The contemporary theory of metaphor. U: *Cognitive Linguistics: Basic Readings*, ur. Dirk Geeraerts. Str. 185-238. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Lakoff, George, Mark Johnson (1980) *Metaphors we live by*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

Lakoff, George, Mark Johnson (2015) *Metafore koje život znače*. Prev. Anera Ryznar. Zagreb: Disput.

Lakoff, George, Mark Turner (1989) *More than Cool Reason: a field guide to poetic metaphor*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

Langacker, Ronald Wayne (1987) *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1: Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.

Langacker, Ronald Wayne (1991) *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 2: Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press.

Marković, Ivan (2013) *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput.

Marković, Ivan (2016) Od Oca do Čaće. 150 godina hrvatskih stopljenica. U: *Hrvatski rječnik stopljenica*. (<https://stilistika.org/od-oca-do-cace>, pristup 6. rujna 2018)

Marković, Ivan i dr. (2016) *Hrvatski rječnik stopljenica*. (<https://stilistika.org/hrvatski-rjecnik-stopljenica>, pristup 7. rujna 2018)

Matovac, Darko, Goran Tanacković Faletar (2009) TCM i CIT - dvije suprotstavljene teorije ili krajnje točke istoga procesa?. U: *Jezikoslovlje*. Vol 10. Br. 2 Str. 133-151.

Oakley, Todd, Seana Coulson (2008) Connecting the dots: Mental spaces and metaphoric language in discourse. U: *Mental Spaces in Discourse and Interaction*. Uredili: Todd Oakley i Andres Hougaard. Str. 27-50. Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.

Raffaelli, Ida (2004) Odnos strukturalne semantike prema kognitivnoj. U: *Suvremena lingvistika*. Vol. 57-58. Br. 1-2. Str. 67-92.

Schmid, Hans-Jörg (2001) Conceptual blending, relevance and novel N+N-compounds. U: *Windows to the Mind: Metaphor, Metonymy and Conceptual Blending*. Uredili: Sandra Handl i Hans-Jörg Schmid. Str. 219-245. Berlin, New York: De Gruyter Mouton.

Stanojević, Mateusz-Milan (1999) Konceptualna metafora LJUBAV JE RAT u kolokacijama leksema 'ljubav'. U: *Suvremena lingvistika*. Vol. 47-48. Br. 1. Str. 155-163.

Stanojević, Mateusz-Milan (2013) *Konceptualna metafora: temeljni pojmovi, teorijski pristupi i metode*. Zagreb: Srednja Europa.

Stanojević, Mateusz-Milan (2014) Metafore koje istražujemo: suvremeni uvidi u konceptualnu metaforu. U: *Metafore koje istražujemo: suvremeni uvidi u konceptualnu metaforu*. Uredio: Mateusz-Milan Stanojević. Str. 9-26. Zagreb: Srednja Europa.

Turner, Mark (2007) Conceptual integration. U: *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Uredili: Dirk Geeraerts i Hubert Cuyckens. Str. 377-393. Oxford, New York: Oxford University Press.

Turner, Mark, Gilles Fauconnier (1995) Conceptual Integration and Formal Expression. U: *Metaphor and Symbolic Activity*. Vol. 10. Br. 3. Str. 183-203.

Wittgenstein, Ludwig (1998) *Filozofijska istraživanja*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

6. Prilog

Bajiro [bajiro] *im.* </Mladen/ Bajić × /Hercule/ Poirot> pogrdno za glavnoga državnog odvjetnika RH M. Bajića

Hercule Bajiro. Nema tog slučaja, kojeg nije uspio zataškati... (Index, 24. 10. 2012, Zmaj, 14. 11. 2013, m)

- fotomontaža M. Bajića kao fikcijskoga detektiva H. Poirota

Karamarkov *im.* </Tomislav/ Karamarko × /Božo/ Petrov>

Božo Karamarkov (Zmaj, 4. 1. 2016, m)

- fotomontaža dvaju potpredsjednika Vlade RH – T. Karamarka i B. Petrova

Kitanic [kitanik, kajtenik] *im.* </Kolinda Grabar-/Kitarović × Titanic>

Kitanic (Zmaj, 23. 2. 2015, m)

- hrvatska predsjednica K. Grabar-Kitarović i predsjednik HDZ-a T. Karamarko zagrljeni na pramcu kao glavni glumci u filmu Titanic

Kitanic (Zmaj, 10. 2. 2016, m)

- hrvatska predsjednica K. Grabar-Kitarović i nogometni dužnosnik Z. Mamić zagrljeni na pramcu kao glavni glumci u filmu Titanic, aluzija na njihovo prijateljstvo dok je Z. Mamić pod policijskim istragama i daje ostavku u NK Dinamo

Ksenobi *im.* <ksenofob, ksenofobija × /Obi-Wan/ Kenobi>

Obi-Wan Ksenobi (Zmaj, 15. 11. 2015, m)

- fotomontaža, konzervativna političarka ksenofobnih izjava Ž. Markić kao džadaj Obi-Wan Kenobi iz filmskoga serijala Ratovi zvijezda

Marxovina [marksovina] *im.* </Karl/ Marx × /Dragan/ Markovina>

Dragan Marxovina (Zmaj, 16. 9. 2016, m)

- fotomontaža filozofa K. Marxa i povjesničara i aktivista D. Markovine, koji osniva novu ljevičarsku stranku

Mentallica [mentalika] *im.* <mentalan ‘slabouman’ × Metallica>

Feralova Mentallica (FT, 21. 4. 2001, n)

- o izjavama don I. Šutala o sotonizmu u stihovima američke rock-skupine Metallica

Mentallica (Zmaj, 16. 1. 2014, m)

- fotomontaža političarâ i moćnikâ Z. Mamića, M. Bandića, Ž. Keruma i D. Milinovića na skupnome portretu američke rock-skupine Metallica

Porezman *im.* <porez × Sulejman /Veličanstveni/>

Porezman Veličanstveni (Zmaj, 29. 11. 2013, m)

- fotomontaža ministra financija S. Linića na tijelu S. Veličanstvenoga

Porres [pores, porez] *im.* <porez × /Fernando/ Torres>

Fernando Porres (Zmaj, 11. 2. 2014, m)

- fotomontaža ministra financija S. Linića na tijelu nogometaša F. Torresa

Promil-un *im.* <promil × /Kim Jong/-il × /Kim Jong/-un>

Kim Prom il un: *Oporbo, napil bum se ko raketa!* (Index, 15. 4. 2013, m)

Kim Prom il un (Zmaj, 27. 3. 2014, m)

- fotomontaža V. Šeksa kao sjevernokorejskih predsjednika K. Jung-ila i K. Jung-una • promil – aluzija na navodni alkoholizam V. Šeksa

Sheksbeer [šeksbir] *im.* </William/ Shakespeare × /Vladimir/ Šeks × e. beer ‘pivo’>

Viljam Sheksbeer (Zmaj, 29. 12. 2013, m)

- fotomontaža političara V. Šeksa na portretu W. Shakespearea, aluzija na Šeksove navodne probleme s alkoholizmom

stockholmski [štokholmski] *prid.* <stockholmski /sindrom/ × Stock /84/>

Stockholmski sindrom (Zmaj, 15. 11. 2013, m)

- fotomontaža političara V. Šeksa s alkoholnim pićem Stock 84, aluzija na njegove navodne probleme s alkoholizmom • stockholmski sindrom – empatija koju žrtva razvije prema svojem otmičaru

Vlajder *im.* <Vlaj ‘čovjek iz splitskoga zaleđa’ × /Darth/ Vader>

Dart Vlajder (Zmaj, 11. 12. 2015, m)

- fotomontaža, nekadašnji splitski gradonačelnik i poduzetnik Ž. Kerum, inače Vlaj, kao D. Vader, glavni negativac iz filmskoga serijala Ratovi zvijezda

zampiti gl. <ZAMP ‘Zaštita autorskih muzičkih prava’ × jamiti ‘uzeti’>

Tko je jamio, jamio je... Tko je *ZAMPio*, *ZAMPio* je... (Zmaj, 30. 7. 2015, m)

- *Tko je jamio, jamio je* – poznata izjava Lj. Česića Rojsa o nepopravljivosti privatizacijske pljačke u RH • aluzija na aferu ZAMP, u kojoj je tadašnji predsjednik RH i predsjednik ZAMP-a I. Josipović optužen da je pogodio tvrtki svojega prijatelja

Sažetak

PRIMJENA TEORIJE KONCEPTUALNE INTEGRACIJE NA ILUSTRIRANE STOPLJENICE

Rad se bavi analizom stopljenica primjenom teorije konceptualne integracije. I stopljenice i teorija konceptualne integracije svojevrsne su novosti u lingvistici. Stapanje je rječogradni postupak koji je u posljednje vrijeme postao izrazito plodnim, a teorija konceptualne integracije, iako je s razvojem počela u 1990-im godinama, svoje korijene vuče desetak godina prije toga, od 1980. godine kada je, objavom već sada kultne knjige *Metaphors We Live By*, uspostavljena teorija konceptualne metafore. Iako je teorija konceptualne integracije relativno mlada, pokazalo se da ima određene prednosti u odnosu na teoriju konceptualne metafore – tumačenje jezičnih i nejezičnih ostvarenja, metaforičnih i nemetaforičnih izraza te konvencionalnih i inovativnih metafora, njezinim se dinamičnim pristupom utemeljenim na umnim prostorima detaljnije opisuju preslikavanja i stvaranje novoga značenja.

U prvomu dijelu rada najprije se kratko predstavlja teorija konceptualne metafore, koja je, dijakronijski gledano, nastala u 1980-im godinama i svojim ustrojem, hipotezama, ali i slabim mjestima, postala temeljem i poticajem za stvaranjem nove, složenije i dinamičnije teorije konceptualne integracije u 1990-ima. Nakon opisa teorije konceptualne integracije prikazan je odnos dviju spomenutih teorija. U drugomu dijelu rada analizirane su stopljenice podijeljene u dvije skupine – stopljenice nastale stapanjem na leksičkoj i konceptualnoj razini (konceptualne stopljenice) koje stoga nose novo značenje i stopljenice nastale na leksičkoj razini (engl. *puns*). Pri analizi stopljenica u obzir je uzet neverbalni, slikovni dio – fotomontaža uz koju su stopljenice objavljene jer utječe na značenje.

Nakon zaključka, na samomu je kraju navedeno trinaest stopljenica izdvojenih iz Hrvatskoga rječnika stopljenica.

Ključne riječi: stopljenice, teorija konceptualne integracije, značenje, fotomontaža

Abstract

THE APPLICATION OF THE THEORY OF CONCEPTUAL INTEGRATION TO ILLUSTRATED BLENDS

The paper deals with the analysis of blends by applying the theory of conceptual integration. The first part of the paper covers the theory of conceptual metaphor, which was established in 1980's and used for its structure, hypothesis' and weak spots to create new, more complex and dynamical theory of conceptual integration in 1990's. After the description of the theory of conceptual integration, the two theories are compared. In a second part of the paper, the analyzed blends are separated in two groups – blends that emerge at both formal and conceptual level (conceptual blends) and thus bear a new meaning and blends that emerge solely at the formal level (puns). When analyzing the blends, the non-verbal, pictorial element – photomontage was taken into consideration as it plays an important part in the construction of meaning. After the conclusion, at the very end of this paper, thirteen blends collected from *Hrvatski rječnik stopljenica* are listed.

Key words: blends, meaning, photomontage, theory of conceptual integration